

Tefsir Araştırmaları Dergisi

The Journal of Tafsîr Studies

مجلة الدراسات التفسيرية

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/tader>

E-ISSN: 2587-0882

Cilt/Volume: 8, Sayı/Issue: 2, Yıl/Year: 2024 (Ekim/October)

Türk İslâm Edebiyatında Edebî Bir Tür Olarak Resm-i Osmânî Konulu Manzumeler ve Cefâyî'nin Resm-i Hatt-ı Kur'ân'a Dâ'ir Manzûme'si

Verses On Rasm 'Uthmânî As a Literary Genre In Turkish Islamic Literature and Cefâyî's Work "Rasm-i Khatt-ı Qur'âna Dâ'ir Manzûme"

النصوص الشعرية حول الرسم العثماني كنوع أدبي في الأدب الإسلامي التركي ونص "منظومة في رسم خط القرآن" لجفاني

Hasan DOĞAN

Dr. Öğr. Üyesi, Gümüşhane Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi
İslam Tarihi ve Sanatları Bölümü, Türk İslam Edebiyatı Ana Bilim Dalı
Assistant professor, Gümüşhane University, Faculty of Theology
Islamic History and Arts, Department of Turkish Islamic Literature
Gümüşhane, TÜRKİYE

hasan.dogan@gumushane.edu.tr

<https://orcid.org/0000-0002-5445-6746>

Makale Bilgisi – Article Information

Makale Türü/Article Type: Araştırma Makalesi/ Research Article

Geliş Tarihi/Date Received: 10/06/2024

Kabul Tarihi/Date Accepted: 19/10/2024

Yayın Tarihi/Date Published: 30/10/2024

Atıf / Citation: Doğan, Hasan. "Türk İslâm Edebiyatında Edebî Bir Tür Olarak Resm-i Osmânî Konulu Manzumeler ve Cefâyî'nin Resm-i Hatt-ı Kur'ân'a Dair Manzume'si". *Tefsir Araştırmaları Dergisi* 8/2 (Ekim/October, 2024), 714-742.

<https://doi.org/10.31121/tader.1498593>

İntihal: Bu makale, intihal.net yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir.

Plagiarism: This article has been scanned by intihal.net. No plagiarism detected.

Bu makale Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisans (CC BY-NC) ile lisanslanmıştır. This work is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC BY-NC).

Yayıncı / Published by: Ali KARATAŞ / TÜRKİYE

Öz

Şiirin eğitim ve öğretimdeki etkinliğini fark eden İslâm âlimleri, mensur olarak aktarıldığında ezberlenmesi zor olan bazı meseleleri manzum olarak ele alarak şiiri İslâmî ilimlerin aktarılmasında bir araç olarak kullanmışlardır. Kur'an, sünnet ve edebiyatın kesiştiği bu noktada şiirle ilgilenen âlimlerin bir takım çabaları sonucunda tefsir, siyer, hadis, akaid, fıkıh, tecvit gibi konularda geniş bir manzum gelenek oluşmuştur. Asırlar boyunca devam eden bu anlayışın ve çabanın neticesinde yurt için ve yurt dışı kütüphanelerinde manzum tefsir, siyer, hadis tercümeleri, akaid-nâme, tecvit gibi türlerde sayısız örneklerle karşılaşmaktayız. Kur'an ve şiirin kesiştiği noktada neşet edip gelişen türlerden biri de Resm-i Mushaf yahut Resm-i Osmânî konulu manzumelerdir. Başta İslâm topraklarının genişlemesi olmak üzere, siyasi, sosyal ve dinî çeşitli sebepler Kur'an'ın çoğaltılıp İslam coğrafyasının önemli merkezlerine gönderilmesini gerektirmiş ve bu ihtiyaca binaen Hz. Osman zamanında bir heyet kontrolünde Mushaf istinsah ettirilmiştir. İslâm âlimleri, Kur'an nüshalarının Hz. Osman'ın onayından geçen Mushaf ile aynı düzende olmasına ihtimam göstermişler ve *Resm-i Mushaf*, *Mushaf-ı 'Osmânî* veya *Mesâhif-i 'Osmâniyye* adı verilen kurallar belirlemişlerdir. Kur'an imlasiyle ilgili olan bu kurallar zamanla yeni bir disiplin teşekkül ettirmiş ve bu sahada çok sayıda eser kaleme alınmıştır. Şiire ilgisi olan bazı âlimler de söz konusu kuralları manzum olarak kaleme almışlardır. İlk olarak Arap dünyasında örneklerini gördüğümüz bu manzumeler zamanla Türkçeye de aktarılmıştır. Şairlik kudreti olan bazı Türk âlimler de söz konusu tercümeleri nazmen yapmışlardır. Bu çalışma tercüme veya telif olsun Osmanlı Türkçesi ile kaleme alınmış Resm-i Mushaf konulu manzumelere odaklanmaktadır. Bu çalışmada öncelikle kütüphanelerde örneklerine rastlanan ilgili manzumeler tespit edilmiş, ardından Cefâyî mahlaslı bir şair tarafından kaleme alınmış *Resm-i Hatt-ı Kur'an'a Dâ'ir Manzûme* adlı eser incelenmiştir.

Anahtar kelimeler: Kur'an, Resm-i Mushaf, Türk İslam edebiyatı, şiir, Cefâyî.

Abstract

Islamic scholars recognized the pedagogical value of poetry and employed it as an effective tool for religious education, particularly to help memorize difficult subjects that might otherwise be challenging to retain in prose. This integration of poetry, the Qur'ân, and Sunnah led to the development of a substantial tradition of verse compositions in fields such as tafsîr (Qur'ânic exegesis), sîra (biographical accounts of the Prophet), hadith (Prophetic traditions), 'aqidah (Islamic theology), fiqh (jurisprudence), and tajwîd (rules of Qur'ânic recitation). By the early 20th century, many libraries, both local and international, housed numerous examples of poetic works that addressed a range of Islamic disciplines, including poetic interpretations of the Qur'ân, verse-based biographies, poetic hadith translations, theological works (known as 'aqâ'id-nâmeh), and compositions on tajwîd. One specific genre that emerged was the poetic treatment of Rasm al-Muşhaf (Qur'ânic orthography), also known as Rasm 'Uthmânî. The expansion of Islamic territories necessitated the reproduction and dissemination of the Qur'ân to key administrative centers. In response, a committee was formed during the caliphate of 'Uthmân ibn 'Affân to oversee the standardization of the mushaf copies. Scholars ensured that these copies adhered to orthographic rules approved by 'Uthmân, a set of rules known as Rasm al-Mushaf or Rasm al-Masâhif al-'Uthmâniyya. Over time, these rules became the foundation of a new field of study, producing thousands of written works, including those rendered in poetic form. Initially, these poetic texts emerged in the Arab world, but they were later translated into Turkish. This study identifies relevant poetic works found in libraries and analyzes a particular text titled *Rasm-i Khaṭṭ-ı Qur'âna Dâ'ir Manzûme*, written by the poet Cefâyî.

Keywords: Qur'ân, Rasm al-Mushaf, Turkish Islamic literature, poetry, Cefâyî.

الخلاصة

لاحظ علماء الإسلام فعالية الشعر في التعلیم، فاعتمدوا الشعر كوسيلة لنقل بعض المسائل التي يصعب حفظها عند النقل نثرًا. ونتيجة لجهود العلماء المهتمين بالشعر في هذا السياق الذي يشكل حلقة وصل يتناغم فيه القرآن والسنة والأدب، تكونت تقاليد شعرية واسعة في مجالات مثل التفسير والسيرة والحديث والعقيدة والفقه والتجويد. استمر هذا الفهم والجهد حتى أوائل القرن العشرين، وبفضل هذه المساعي نجد في المكتبات المحلية والدولية عددًا ملحوظًا من الأمثلة على منظومات شعرية لمواضيع مختلفة: كمنظومة حول تفسير القرآن، ومنظومة السيرة، ومنظومة الأحاديث مع ترجمتها نظمًا، ومنظومة العقيدة "عقيدته نامه"، ومنظومة التجويد وما إلى ذلك. ومن الأنواع التي نشأت وتطورت عند التقاء القرآن والشعر هي النصوص الشعرية حول رسم المصحف أو الرسم العثماني. ومع توسع الأراضي الإسلامية إلى العراق وبلاد الشام، أصبح من الضروري نسخ القرآن وإرساله إلى المراكز المهمة في الدولة، وبناء على هذا، كُتبت نسخ المصحف تحت إشراف لجنة في زمن سيدنا عثمان. لقد اعتنى علماء الإسلام بأن تكون نسخ القرآن متوافقة مع المصحف

zhi Aqrh Sbidna Othmān, wozu'awā qwā'ed ū'ar'af basm rsm msh'af ū rsm msh'af al'othmānī. ūm f'at'at h'adh qwā'ed al'mat'ala'at bā'mā'ā al'qrān majālā j'dīdā, w'k'at'ab fī h'adh al'majāl ā'lāf al'k'at'ab. w'mn al'ulmā'ā al'mah'tamīn bā'lsh'ar min ā'lāf h'adh qwā'ed n'azmā. w'h'adh al'manzumāt al'tī n'aj'd namā'ajhā al'aw'lī fī al'ālam al'arabī, ū'q'at'at ilā al'lughā al'turkīyah b'ad f'at'rah m'aynīyah. w'qā'm b'ay'z al'ulmā'ā al'ā'turāk al'dīn b'r'awā fī n'azm al'sh'ar b'tarjuma h'adh al'naw'w'z sh'arā. y'r'k'z h'adh al'b'at' al'ī al'manzumāt al'sh'arīyah al'mat'ala'at b'rsm al'msh'af al'tī k'at'ab bā'lughā al'turkīyah al'othmānīyah s'awā k'ant tarjamat ū tā'līfāt. fī h'adh al'b'at', ūm ā'lā al'tah'dīd al'manzumāt al'mat'ala'at bā'lmu'aw'z al'tī ū't'r al'ī ā'm'at'lahā fī al'mak'tabāt, ūm d'rāsah al'k'tāb b'awān "manzuma fī rsm ḫ al'qrān" al'dī ā'lāf shā'ar y'q'ab b' "j'fānī" al'k'lāmāt al'mat'ala'ahīyah: al'qrān, rsm al'msh'af, al'ā'db al'turkī al'īslāmī, j'fānī.

Giriş

Şiir dilinin etkileyiciliği ve kalıcılığının farkına varan kimi Müslüman âlimler, öğretmek ve aktarmak istedikleri bazı bilgi ve tecrübelerini nazmen dile getirmeyi tercih etmişlerdir. Bu bağlamda bazı isimler “*nasihatnâme*” adı verilen türde eserler kaleme alarak gerek dinen gerekse toplumsal olarak uygun görülen yahut hoş görülmeyen bazı ahlaki tutumları hedef kitlelerine aktarmışlardır. *Nâsîh (öğüt veren)* kimlikleriyle öne çıkan bu şairlerden kimileri doğrudan kendi çocuklarını muhatap alırlarken bazı isimler ise toplumun tamamına hitap etmişlerdir. Her iki durumda da asıl gaye ideal insan ve Müslüman tipolojisini ortaya koymaktır. Medreselerde görev yapan veya kendi dergâhları bulunan bazı âlimler ise İslâm inanç ve ibadetleri ile ilgili bazı temel kaideleri aktarmak için şiiri bir araç olarak kullanmışlardır. Yazma eser kütüphanelerinde çokça örneklerine rastladığımız *manzum akaid-nâmeler*¹, *manzum ilmihâller*², *manzum menâsik-i haclar*³, *manzum şürûtu's-salâtlar*⁴ gibi manzum telifler bu türden eserlerdir. Esasen bu manzum türlerden akaid-nâme ve ilmihâl türü metinlerde İslâm inanç ve ibadet sisteminin genel hatlarıyla ele alındığı görülmektedir. Bu türlerin yaygınlaşması ve rağbet görmesi kendi içlerinden başka türlerin meydana çıkmasına imkân sağlamıştır. Nitekim hac ve namaz gibi ibadetler, ilmihâl türü içerisinde bir bölüm olarak yer almakla beraber zamanla müstakil türler olarak gelişim göstermişlerdir. Manzum dinî türlerden bir kısmı ise bir nebze de olsa belirli bir uzmanlık gerektiren ilmî eserlerdir. Örneğin *manzum ferâiz-nâmeler*⁵ ve *manzum tecvitler*⁶ bu kabîlden metinlerdir. Belirli bir alanda uz-

¹ Türk edebiyatında tercüme ve telif olmak üzere iki koldan gelişim gösteren manzum akâid-nâmelerin ele alındığı kapsamlı bir çalışma için bk. Ali İhsan Akçay, *Türk Edebiyatında Manzûm Akâidnâmeler: İnceleme Metin* (Bursa: Uludağ Üniversitesi, Doktora Tezi, 2011).

² Türk edebiyatında manzum ilmihâller ile ilgili kapsamlı bir çalışma için bk. Erdal Seyis, *Türk İslam Edebiyatında Manzum İlmihaller ve Manzume-ı Ceceli İbrahim Efendi*, (İstanbul: Marmara Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2015).

³ Hac veya umre sırasında yerine getirilen belirli davranışlar anlamındaki bir fıkıh terimi olan *menâsik*, ibadetle ilgili kimi kitaplarda bölümler olarak yer almakla beraber müstakil olarak kaleme alınmış çok sayıda örneği bulunan bir türdür. Bu eserlerde hac veya umre esnasında yapılması gereken ibadet ve davranışlar ile hac ibadetiyle ilgili farz, vacip, sünnet, mendup, mekruh ve haram görülen bazı tutumlar ele alınmaktadır. Türk edebiyatında telif ve tercüme olmak üzere bu türün çok sayıda manzum örneğine de rastlanmaktadır bk. Ahmet Karataş, “Türk-İslâm Edebiyatında Menâsik-ı Hac Manzumeleri ve Kâbe”, *Din ve Hayat: İstanbul Müftülüğü Dergisi* 3 (2007), 30; Hüseyin Yılmaz, *Türk Edebiyatında Manzum Menâsik-i Hac Tercüme ve Amîki'nin Fütûhu'l-Harameyn Tercümesi (Metin İnceleme ve Çeviri Yazısı)* (İstanbul: Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2019), 11-13.

⁴ İslâm inancının ibadete yönelik beş temel şartından olan namaz ibadeti ile ilgili bu tür metinlerde namazın adap ve kuralları ele alınmaktadır. *Salât-nâme* adı da verilen bu tür metinler de diğer manzum dinî türler telif ve tercüme olmak üzere iki koldan gelişim göstermiştir bk. Ali İhsan Akçay, “Manzum Şürût's-Salâtlar/Salât-nâmeler”, *Türk-İslam Edebiyatı El Kitabı*, ed. Ali Yılmaz (Ankara: Grafiker Yayınları, 2014), 277-279.

⁵ Mirasın, mirasçılar arasında belirli kurallar çerçevesinde dağıtılmasını sağlayan bir ilim olan *ferâiz*, İslâm hukukunun temel dallarından biridir. Hz. Peygamber'in yaşadığı dönemlerde doğup gelişen feraiz ilmiyle ilgili sayısızca eser vücuda getirilmiş ve bu konu şiire meraklı kimi âlimlerce nazma çekilerek öğretilmeye çalışılmıştır. Ferâiz-nâme yahut manzum ferâiz ismiyle çok sayıda manzum örneği bulunan bu türün de diğer dinî türlerde olduğu gibi tercüme yoluyla Türk edebiyatına geçtiği ve zamanla rağbet görerek çok sayıda öz-

manlaşan ve bu doğrultuda öğrenciler yetiştiren bazı âlimler şiirin sunduğu imkânlardan yararlanarak uzmanlaştıkları alanlarla ilgili teorik bilgiler içeren manzum ilmî eserler vücuda getirmişlerdir. Bu çalışmanın odak noktasındaki teşkil eden *Resm-i Osmânî/Resm-i Mushaf* ile ilgili metinler de bu türden eserlerdir. Bu bakımdan burada öncelikle *Resm-i Osmânî/Resm-i Mushaf* kavramlarına değinmek gerekmektedir.

Yazılı sayfaları/sahifeleri iki kapak arasında derlenen şey anlamındaki *mushaf* terimi, Hz. Osman zamanında istinsahı gerçekleştirilen Kur'an nüsha ve nüshalarının ifadesi için kullanılmıştır. Söz konusu nüshaların Hz. Osman tarafından tasvip edilen ve onaylanan imlası/yazı şekli ise *Resm-i Mushaf*, *Mushaf-ı 'Osmânî* veya *Mesâhif-i 'Osmâniyye* gibi tabirlerle isimlendirilmektedir. Kur'an'ın imlasıyla ilgili bir tabir olan “*resm*” kavramının Hz. Osman'a nispetle “*er-Resmu'l-'Usmânî / Resm-i Osmânî*” şeklindeki kullanımı ise XV. asır ve sonraki yüzyıllarda kaleme alınmış kimi metinlerde karşımıza çıkmaktadır. Kur'an'ın metin yapısı ve imla özellikleri konusunu ele alan bu eserler klasik literatürde; *mersûmu'l-hatt*, *hattu'l-mushaf*, *hicâu'l-mushaf*, *resm-i istilâhî*, *hattu Mushaf-ı Osmân* gibi isimlendirmelerle de anılmaktadır.⁷ Hz. Osman'ın istinsah ettirdiği ve Mekke, Medine, Basra, Kufe, Şam, Yemen ve Bahreyn gibi merkezlere gönderttiği mushafı zikredilen bu tabirlerin kullanılması ve Medine'de bıraktığı mushaf için de “*İmâm Mushaf*” tabirinin kullanılması ümmet arasındaki birlikteliği sağlamak için bir bakımdan devlet otoritesine vurgu yapmak olarak değerlendirilmiştir. Nitekim söz konusu mushaf için “*resm*” kelimesinin kullanılması bunlara resmiyet ve resmî belge hüviyeti kazandırmıştır.⁸ Resm-i Mushaf, İslâm âlimlerince çeşitli tartışmalara neden olan bir alandır. Zira bazı âlimler Resm-i Osmân'a uymanın gerekli/vacip olduğunu vurgularken kimi âlimler ise Resm-i Mushafın bağlayıcılığını doğru bulmazlar. Esasen Kur'an imlası konusundaki bu farklı görüşlerin temelinde yazının ilahi olup olmadığı tartışmaları yatmaktadır. Dilin ve yazının *tevkîfî* (değiştirilmesi mümkün olmayan ilahi hüküm/kural) ya da *beşerî* olduğu yönündeki iddialar Antik Yunan, Hint ve Hristiyan Batı dünyasında da görüldüğü üzere İslâm dünyasında da uzun süre tartışılmalıdır.⁹

Arap dilinde imla ve telaffuz arasında bir uyum bulunmaktadır. Fakat bilindiği üzere mushaf imlasında telaffuz edildiği hâlde yazıda bulunmayan yahut yazıda belirtilmesine karşın telaffuz edilmeyen harfler de vardır. Ayrıca kimi kelimelerin yazımında da dil kurallarına uymayan bazı ihtilaflar söz konusudur. Kur'an'ın metin yapısı ile ilgili kaleme alınmış kaynaklarda mushaf imlasının özellikleri; “*Hazîf, Ziyâde, İbdâl, Fasıl-Vasil (harf ve edatların bitişik ve ayrı yazımı) ve Hemze*” gibi başlıklarla ele alınmıştır.¹⁰ Özellikle kıraat âlimleri Resm-i Mushaf alanına ihtimam göstermişler ve bu sahada önemli bir literatür oluşturmuşlar-

gün teliflerin meydana getirildiği görülmektedir. Yazma eser kütüphanelerinde 32 örneğine rastlanan Türkçe ferâiz-nâmelerin etraflıca ele alındığı bir çalışma için bk. Mehmet Güler, *Türk Edebiyatında Manzum Ferâiz-nâmeler* (Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi, Doktora Tezi, 2015).

⁶ Kur'an-ı Kerim'i Arapça harflerin mahreç (çıkış noktası) ve sıfatlarına uyarak doğru okuma yetisi kazandıran bir ilim olan *tecvit* ile ilgili sayısızca mensur metin bulunmaktadır. Bunun yanı sıra Arap ve Türk edebiyatlarında bu hususta kaleme alınmış kimi manzum tecvitlere de rastlanmaktadır. Manzum tecvitler konusunun irdelendiği yakın zamanda yayınlanan bir çalışmada tercüme ve telif metinler olmak üzere Türk edebiyatında 13 manzum tecvit tespit edilmiştir bk. Ramazan Pakdil, *Ta'lim Tecvid ve Kıraat* (İstanbul: M.Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2014); Enes Yıldız, “Resâ'nın Tuhfetü'l-Ebrâr Adlı Manzum Tecvidi”, *International Journal of Filologia* 7 (2022), 132. Ayrıca Türkçe 9 manzum tecvit metnini karşılaştırılmalı olarak değerlendirildiği bir çalışma için bk. Murat Akkaya, *Türk Edebiyatında Manzum Tecvit Metinleri* (Kırıkkale: Kırıkkale Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2020).

⁷ Mehmet Emin Maşalı, *Kur'an'ın Metin Yapısı* (Ankara: Otto, 2015), 15-16; Harun Öğmü, “Resm-i Mushaf Bağlamında Kur'an ve Kıraat Ayrımı (Harekenin Tekâmülüne Kadarki Süreç Çerçevesinde Bir Değerlendirme)”, *Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 39/39 (2015), 10.

⁸ Resul Akcan, *Mushaf İmlasının İrfanî Yorumu Merrakuşi Örneği* (Ankara: İlahiyat Yayınları, 2022), 38.

⁹ Maşalı, *Kur'an'ın Metin Yapısı*, 21-22; Akcan, *Mushaf İmlasının İrfanî Yorumu Merrakuşi Örneği*, 21-22.

¹⁰ Maşalı, *Kur'an'ın Metin Yapısı*, 140.

dır. İbn Âmir'in (ö. 118/736) *İhtilâfu mesâhifi 'ş-Şâm ve 'l-Hicâz ve 'l-'Irâk*'ı, Kisâî'nin (öl. 189/805) *İhtilâfu mesâhifi ehli'l-Medîne ve ehli'l-Kûfe ve ehli'l-Basra*'sı, Yahyâ b. Ziyâd el-Ferrâ'nın (ö. 207/822) *İhtilâfu ehli'l-Kûfe ve 'l-Basra ve 'ş-Şâm fi'l-mesâhif*'i, Halef b. Hişâm'ın (ö. 229/844) *İhtilâfu mesâhif*'i, Nusayr b. Yûsuf er-Râzî'nin (ö. 240/854 civarında) *İttifâku'l-mesâhif ile İhtilâfî'l-mesâhif*'i, Muhammed b. İsa el-İsfahânî'nin (ö. 253/867) *Hicâü'l-mesâhif*'i, Ebû Hâtim es-Sicistânî'nin (ö. 255/869) *Kitâbü'l-Hicâ ile İhtilâfî'l-mesâhif*'i, Ahmed b. İbrahim el-Varrâk'ın (ö. 270/884) *Hicâü'l-mesâhif*'i, Ebû Bekr İbnü'l-Enbârî'nin (ö. 328/940) *er-Redd 'alâ men hâlefe mushafe Osmân*'ı, Ebû Bekr b. Mıksem el-'Attâr'ın (ö. 354/965) *Kitâbü'l-Mesâhif ile el-Letâif fi cem'i hicâi'l-mesâhif*'i, Ebû Bekr b. Eşte el-İsfahânî'nin (ö. 360/971) *Kitâbü'l-Muhabber ile Kitâbü'l-Mesâhif*'i, Ebû Bekr b. Mihrân en-Nisâbüri'nin (ö. 381/992) *el-Hicâ*'ı, Ebü'l-Abbâs el-Mehdevî'nin (ö. 440/1048-49 [?]) *Hecâü mesâhifi'l-emsâr*'ı ve Ebû Amr Dâni'nin (ö. 444/1053) *el-Muhkem fi nakti'l-mesâhif* adlı eseri bu alanda kaleme alınmış eserlerdendir. Resm-i Osmânî konusunda en meşhur eser ise Ebû Amr Dâni'nin *el-Mukni' fi ma 'rifeti mersûmi mesâhifi ehli'l-emsâr* isimli eseridir.¹¹ Öte yandan Mushaf imlasiyla ilgili kuşatıcı bilgiler barından ve yakın zamanda yayınlanan bir çalışmada, Kur'an imlasiyla ilgili olan ve bir kısmına da yukarıda değinilen metinler *öncü*, *kurucu*, *toparlayıcı* ve *tamamlayıcı* eserler şeklinde tasnif edilmiştir. Sözü edilen çalışmada bu konudaki manzum eserler de tamamlayıcı metinler kategorisinde değerlendirilmektedir.¹² Arapça kaleme alınmış Resm-i Mushaf konulu bu eserlerden bir kısmının tercüme yoluyla Türkçeye kazandırıldığı da unutulmamalıdır.

Şiir dilinin öğretim ve ezberde sağladığı kolaylık nedeniyle kimi âlimler Resm-i Mushaf ile ilgili manzum metinler kaleme almışlardır. Azımsanmayacak sayı ve nitelikte olan bu eserler söz konusu alanla ilgili manzum bir literatür oluşturacak nispettedir. Resm-i Osmânî ile ilgili manzum olarak telif edilmiş Arapça eserler şunlardır: Ebû Muhammed Kâsım b. Fîrruh b. Halef eş-Şâtîbî'nin (ö. 590/1194) *'Akiletü etrâbi'l-kasâid fi esne'l-mekâsıd*'ı, Ebû Abdillâh İbrahim el-Harrâz'ın (ö. 718/1318) *Mevridü'z-zam'ân fi hükmi resmi ahrufi'l-Kur'ân*'ı, Burhânüddîn İbrahim b. Ömer el-Ca'berî'nin (ö. 718/1318) *Ravzatü't-tarâif fi resmi'l-mesâhif*'i, Şeyh Ahmed Muhammed Hâcî'nin (ö. 1251/1835) *Cevheru'l munazzam fi'r-resm*'i, Muhammed el-'Âkıb Seydî Abdullah'ın (ö. 1312/1894) *Keşfü'l-'amâ ve'r-rayn*'ı, Abdullah Muhammed Emîn eş-Şinkîti'nin (ö. 1350/1931) *el-Muhteve'l-câmi' resme's-sahâbe ve zabte't-tâbi*'i, Muhammed Ebâtî Tendeğî'nin (ö. 1363/1944) *Manzûme fi zabti'l-kurrâi'l-aşera li'l-Kur'ân*'ı, Molla İsmail'in *Resmü'l-mushaf*'ı, Muhammed Mütevellî'nin *el-Lü'lü'ü'l-manzûm fi zikri cümle mine'l-mersûm*'u ve Muhammed b. Muhammed'in *Tuhfetü'l-fityân fi resmi'l-Kur'ân*'ı bu sahanın manzum örnekleridir.¹³ Burada İbnü'l-Cezerî'nin (öl. 833/1429) *Mukaddime* kısa ismiyle bilinen *el-Mukaddime fi mâ yecibu 'alâ kârîi'l-Kur'ân en ya'lemehû* adlı manzum eserini de zikretmek gerekir. Cezerî'nin bahis konusu eseri esasen manzum tecvit örneği olmakla beraber eserin; *"Bâbu'l-maktû' ve'l-mevsûl* (bitişik ve ayrı yazılanlar bâbı), *Bâbu't-tâ'ât* ('tâ'lar bâbı) ve *Bâbu ma'rifetü hemzeti'l-vasl* (vasıl hemzesini bilme bâbı)" başlıklı bölümleri Resm-i Mushaf ile ilgidir.¹⁴

¹¹ Yaşar Akaslan, "Resmü'l-Mushaf Literatürü Açısından Kâsım b. Fîrruh eş-Şâtîbî'nin 'Akiletü Etrâbi'l-Kasâid fi Esne'l-Mekâsıd'ı", *Trabzon İlahiyat Dergisi* 10/1 (2023), 259.

¹² Mücella Hacımışiroğlu, "Mushaf İmlası Edebiyatında İstidrak Olgusu İbnü'l-Kâdî el-Miknâsî (öl. 1082/1672) ve Beyânü'l-Hilâf Örneği", *Hitit İlahiyat Dergisi* 23/1 (2024), 297.

¹³ Yaşar Akaslan, *Kırâat İlminde Didaktik Şiirler* (Ankara: İlâhiyât Yayınları, 2019), 168-176; Akaslan, "Resmü'l-Mushaf Literatürü Açısından Kâsım b. Fîrruh eş-Şâtîbî'nin 'Akiletü Etrâbi'l-Kasâid fi Esne'l-Mekâsıd'ı", 259-260.

¹⁴ Selahattin Öz, "İbnü'l-Cezerî'nin Mukaddime'sinin Mehmet Emin Tokâdî'ye Ait Manzum Tercümesi ve Değerlendirilmesi", *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 14/27 (2015), 173-178.

1. Türk Edebiyatında Resm-i Osmânî/Resm-i Mushaf Konulu Manzumeler

Bilindiği üzere Selçuklu ve Osmanlılarda Arapça bilim dili sayılıyor ve medreselerde Arapça ağırlıklı dersler veriliyordu. Bu nedenle dinî meseleler genellikle Arapça asıllarına bakılarak izah ediliyordu. Fakat Türkçe yazımı destekleyen bazı beylikler ve Osmanlı padişahlarından bazılarının tasvipleri ile tercüme faaliyetlerinde artış görülmüş ve XVI. yüzyıla gelindiğinde ise tercüme, genel hatları belirginleşen bir gelenek hâline gelmiştir.¹⁵ Bu tercüme faaliyetleri kapsamında dinî konuların ele alındığı birçok Arapça eser Türkçeye aktarılmıştır. Söz konusu aktarımlar müellif, hâmi ve muhatapların ilgi alanlarına ve eğitim düzeylerine göre manzum veya mensur olabilmektedir.¹⁶ Bu çalışmanın temelini teşkil eden Resm-i Osmânî manzumelerini de sözü edilen tercüme faaliyetleri kapsamında değerlendirmek mümkündür. Fakat elimizdeki metinlerin ekseriyetinde müellif yahut mütercimler kaynak aldıkları eserleri zikretmezler. Bu bakımdan eldeki manzumelerin kaynak metinlerinin manzum mu yoksa mensur mu olduğu hususunda kesin bir hüküm vermek zordur. Yazma eser kütüphanelerinde yapılan taramalarda Resm-i Osmânî konulu beş Türkçe manzume tespit edilmiştir. Bu eserlerden Cefâyî'nin *Resm-i hatt-ı Kur'âna dâ'ir manzûme*'si ile Zarîfî'nin *Risâletü'l-manzûm kavâ'idü Kur'âni'r-rüsûm* adlı eseri müellifi bilinen manzumelerdir. Ayrıca *Resm-i Mushaf* isimli manzume de katalog kaydında Mollâ İsmâil isimli bir müellife atfedilmekle beraber eserin hiçbir yerinde bu isimle ilgili bir ibareye rastlanmamıştır. *Manzûme fî resmî mushafî'l-Osmânî* ile *Manzûme der-beyân-ı 'alâ rusûmi'l-Kur'ân el-hurûf el-kavâ'id ve'l-erkân* isimli eserler de Resm-i Mushaf konulu müellifi bilinmeyen manzumelerdir. Burada bir hususu da belirtmek isteriz ki bazı manzum tecvitlerde de müellifler/şairler kimi zaman Resm-i Osmânî konusuna değinebilmektedirler. Örneğin İbnü'l-Cezerî'nin (öl. 833/1429) tecvit konulu *Mukaddime* isimli manzum eserini Türkçeye nazmen tercüme ve şerh eden Mehmed Emîn Tokadî (öl. 1745), eserin aslında olduğu üzere *Bitişik ve ayrı yazılanlar bâbı*, *Tâ'lar bâbı* ve *Vasıl hemzesi bâbı* gibi başlıklarla Resm-i Mushafı alakalı konuları ayrı ayrı ele almıştır.¹⁷ Aynı eseri *Terceme-i Mukaddimetü'l-Cezeriyye* ismiyle Türkçeye nazmen tercüme eden Sûfîzâde Mehmed Efendi (öl.1024/1615), *Terceme-i Cezerî* serlevhasıyla nazmen tercüme eden Fütûhî mahlaslı şair¹⁸ ile *Tecvîdü's-sahîh fî'l-lisâni'l-fasîh* ismiyle manzum-mensur karışık olarak tercüme ve şerh eden Hüseyin b. Hasan Sirozî (öl. 1000/1592) de eserlerinin bazı bölümlerinde Resm-i Mushafı ilgili meselelere yer vermişlerdir.¹⁹ Manzum tecvit olmasına karşın Resm-i Mushafı ilgili bazı hususların ele alındığı bir diğer eser ise Diyarbakırlı Şeyhî'nin (öl.1819-20), *Nazmu'l-ehemm fî ilmi tecvîdi'l-elzem* isimli eseridir. Şeyhî, söz konusu eserin *Bâbu'l-maktû' mevsûl fî resmî'l-'Osmânî, Bâbu'l-mevsûlât, Bâbun fî*

¹⁵ Sadık Yazar, *Anadolu Sahası Klasik Türk Edebiyatında Tercüme ve Şerh Geleneği*, ; (İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Doktora Tezi, 2011), 1192.

¹⁶ Anadolu sahası klâsik Türk edebiyatında tercüme ve şerh geleneği, tercüme ve şerh nedenleri ve şekilleri hususunda dikkate değer bir araştırma için bk. Yazar, *Anadolu Sahası Klasik Türk Edebiyatında Tercüme ve Şerh Geleneği* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Doktora Tezi, 2011).

¹⁷ Öz, "İbnü'l-Cezerî'nin Mukaddime'sinin Mehmet Emin Tokadî'ye Ait Manzum Tercümesi ve Değerlendirilmesi", 173-178.

¹⁸ Hayatı hakkında yeterli veri bulamadığımız ve "Ey Fütûhî itme tatvîl-i kelâm / Yoruldu bunca bulegâ-yı 'izâm" beytinde geçtiği üzere Fütûhî mahlaslı olan şairin asıl adı, katalog kaydında belirtildiğine göre Seyyid Mehmed 'Abdülfettâh b. Ahmed ed-Divriği'dir. Fütûhî'nin Cezerî tercümesinin tespit edilebilen tek nüshası Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Revan Köşkü Bölümü'nde 111 envanter numarasıyla kayıtlıdır. Kataloğa *Mecmua* ismiyle kaydedilen eserin devamında ise *Terceme-i şurûtu's-salât* isimli manzum bir risale daha bulunmaktadır. Namaz ve abdest konulu bu manzum eser de Fütûhî tarafından kaleme alınmıştır.

¹⁹ Abdullah Akyüz, *Osmanlı Kirâat Âlimleri* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2016), 60; 58.

resmi tâ'it-te'nîs ile *Bâbun fî hemzi'l-vasl* gibi bölümlerinde Resm-i Osmânîyle ilgili konulara da yer verilmiştir.²⁰

Çalışmanın bu bölümünde öncelikle yapılan taramalar neticesinde tespit edilen Resm-i Mushaf manzumeleri telif/tercüme tarihlerine göre etraflıca tanıtılacak ardından Cefâyî isimli şairin ilgili manzumesi tür, şekil ve muhteva açısından incelenecektir. Türk edebiyatında Resm-i Mushaf konulu şu manzumeler tespit edilmiştir:

1.1. Manzûme fî Resmî Mushafî'l-Osmânî (Manzûme fî Hakki'l-Maktû' Ve'l-Mevsûl)

Yurt içi kütüphanelerinde beş nüshası tespit edilen bu manzumenin şairi belli değildir. Kütüphane kataloglarına muhtelif isimlerle kaydedilen manzumede herhangi bir telif tarihi yer almamakla beraber gerek manzumenin kayıtlı olduğu mecmualardan, gerekse dil ve imla hususiyetlerinden hareketle manzumenin XV. asrın ilk yarısında telif edilmiş olabileceği düşünülmektedir. Nitekim tek nüsha üzerinden eseri neşreden araştırmacılar, eserin 1445-1455 yıllarında kaleme alındığı görüşündedirler.²¹ Mesnevi nazım şekliyle ve aruzun *fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün* kalıbıyla kaleme alınan manzume, 33 beyitten oluşmaktadır. Resm-i Osmânî konulu diğer manzumelere nazaran en fazla nüshası tespit edilen bu manzumenin, diğer manzumelere nispetle daha fazla rağbet gördüğü söylenebilir. Eserin mevcut nüshalarına ilişkin katalog bilgileri şu şekildedir:

Tablo: *Manzûme fî resmî mushafî'l-Osmânî'nin nüshaları*

Manzumenin katalog kaydındaki şekli	Kütüphane ve yer bilgileri
<i>Kat' ve vasl</i>	Kastamonu Yazma Eser Kütüphanesi Yer numarası: 3021/03
<i>Manzûme fî resmî mushafî Osman</i>	Bursa İnebey Kütüphanesi Yer numarası: 225/6
<i>Manzûme fî hakki'l-maktû' ve'l-mevsûl</i>	Çorum Hasan Paşa Kütüphanesi Yer numarası: 3687/11
<i>Manzûme fî'l-kırâ'at</i>	Çorum Hasan Paşa Kütüphanesi Yer numarası: 3686/5
<i>Risâle fî beyânî'l-vasl ve'l-kat'</i>	Çorum Hasan Paşa Kütüphanesi Yer numarası: 220/2

Mesnevinin ilk ve son beyitleri ise şu şekildedir:²²

Baş: Allâh adı vâcib olur evvelinde her işüñ
Allâh adın iş idinmek yigregidür her işüñ
Son: Rahmet itsün kâ'iline kârisine Hak çalab
Dahı rahmet aña gelsün kim kıla 'ilme taleb

²⁰ Oğuz Yılmaz, "Tecvîd Eğitim-Öğretiminde Manzûm Eser Yazma Geleneğine Bir Örnek: Şeyhî'nin Nazmu'l-Ehemm'i (Tenkitli Metin)", *Tasavvur / Tekirdağ İlahiyat Dergisi* 5/2 (2019), 1105-1108.

²¹ Enes Yıldız - Abdullah Uçar, "Resm-i Osmânî'nin Manzum Bir Örneği: Kat' ve Vasl Konulu Mesnevi", *Bilimname* 50 (01 Kasım 2023), 207.

²² Yıldız - Uçar, "Resm-i Osmânî'nin Manzum Bir Örneği: Kat' ve Vasl Konulu Mesnevi", 219-228.

1.2. Manzûme Der-beyân-ı ‘alâ Rusûmi’l-Kur’ân el-Hurûf el-Kavâ'id ve'l-Erkân (Nazm-ı Risâle-i Mersûmât mine't-Tecvîd)

Müellifi/şairi tespit edilemeyen Resm-i Mushaf konulu bu manzume telif bakımından en eski ikinci örnek konumundadır. Süleymaniye Kütüphanesi İsmihan Sultan Koleksiyonu'nda 00010-002 koleksiyon numarasıyla kayıtlı olan söz konusu şiir, hayli yıpranmış bir mecmuanın 94b-108a yaprakları arasındadır. Mecmuada yer alan hiçbir metinde derlenme yahut telif tarihi ile ilgili bir kaydın bulunmaması söz konusu manzumenin telif yahut tercüme tarihi hususunda çıkarım yapmamızı güçleştirmektedir. Bununla beraber mecmuanın çeşitli sayfalarında yer alan vakıf mühründe 1122 tarihi yer almaktadır.²³ Fakat Miladi 1710-11 yıllarına tekabül eden bu tarih bahis konusu manzumenin yazımı için çok geç bir tarihlendirme olarak görülmektedir. Şiirin dil ve imla hususiyetleri dikkate alındığında henüz oturmamış bir yazı dilinin emarelerinin görülmesi bu fikri kuvvetlendirmektedir.²⁴ Tüm bu verilerden hareketle manzumenin en geç XV.-XVI. yüzyıllarda kaleme alınmış olabileceği muhtemeldir. Bu ihtimali kuvvetlendiren bir diğer husus da bahis konusu manzumenin, eksik de olsa ikinci bir nüshasının olmasıdır. Milli Kütüphane'de 06 Hk 3640/4 arşiv numarasıyla kayıtlı söz konusu eksik nüshada da telif tarihi olmamakla beraber manzumenin yer aldığı mecmuadaki kimi metinlerde yer alan ketebe kayıtları mecmuanın XVI. yüzyılın ikinci yarısında derlendiğine işaret etmektedir. Nitekim künyesi verilen mezkûr mecmuaya *Nazm-ı risâle-i mersûmât mine't-tecvîd* başlığıyla kayıtlı olan nüshanın devamında İbnü'l-Cezerî'nin (öl.833/1429) tecvit konulu *Mukaddime* isimli manzum eseri yer almakta ve eserin İbrahim ibn Abdullah isimli biri tarafından 1003/1594 yılında istinsah edildiği belirtilmektedir.²⁵

Muhtelif nazım şekilleri ve vezinlerle kaleme alınan manzumenin Süleymaniye Kütüphanesi nüshası 165 beyit olmasına karşın Milli Kütüphane nüshasında yalnızca 71 beyit bulunmaktadır. Bilindiği üzere bu tür metinlerde esas gaye bilgi vermek ve bir şeyler öğretmektir. Bu nedenle bu tür didaktik manzumelerin edebî anlamda çok güçlü olmadıkları ve şekil açısından çeşitli kusurlar barındırdıkları vakidir. Burada değerlendirdiğimiz *Risâle-i mersûmât*'ta da bu kabilden aksaklıklar dikkat çeker ve manzumenin belirli bir şablona göre değil de şairin kişisel tercihinin göre şekillendiği görülür. Nitekim eserin 73 beyitlik ilk kısmı mesnevi nazım şekliyle ve aruzun *fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün* kalıbıyla kaleme alınmışken devamındaki bölümlerde ise *nev'-i diğer* başlıklarıyla ayrılmış farklı vezin ve şekillerle kaleme alınmış manzumelere yer verilmiştir. Burada şunu da belirtmek gerekir ki bahis konusu manzumenin Süleymaniye Kütüphanesi'ndeki nüshasının ilk 100 beyitlik kısmı Resm-i Osmânî ile ilgiliyken geri kalan kısmında ise tecvit ilmiyle alakalı bazı meseleler ele alınmıştır. Manzumenin katalog kayıtları ile ilk ve son beyitleri aşağıdaki gibidir:

A) Eserin adı	: <i>Manzûme der-beyân-ı 'alâ rusûmi'l-Kur'ân el-hurûf el-kavâ'id ve'l-erkân</i>
Yazarı	: ?
Telif tarihi	: XV.-XVI. yüzyıl (?)
Kütüphane	: Süleymaniye Kütüphanesi

²³ Mecmuanın 1b, 2a, 9a, 24a, 49a, 69a, 79a, 91a, 113a ve 120b yapraklarında yer alan söz konusu mühründe; “*Vukûfe'l-kitâbe alâ rızâ'i'l-vehhâb meşrûtan fî dâri'l-vâkıfî li'l-tullâb Sene 1122*” [(Bu) kitap karşılıksız hibeler veren Allah'ın rızasına uygun olarak -Dâru'l-Vâkıf'ta kalması şartıyla- öğrenciler için vakfedildi] ifadeleri yer almaktadır. Aynı mührün bulunduğu başka bir için yazma için bk. <https://muhur.yek.gov.tr/muhur/yeckmu0216>

²⁴ Örneğin bazı kelimelerde yer alan sesli harflerin çoğu kez hareketlerle gösterildiği, Türkçe kelimelerin çoğunlukla yaygın imladan farklı olarak ve tutarsızlıklarla yazıldığı görülmektedir. Bu durum Osmanlı Türkçesinin yazı dilinin henüz oturmadığını gösterebileceği gibi manzumeyi mecmuaya kaydeden derleyicinin/mürettibin konuya vâkıf biri olmadığını da düşündürmektedir.

²⁵ *ve kâne'l-ferâğ min vakti'l-işrâk fî yevmi'l-erba'a min şehri rebî'u'l-ülâ sene elf ve selâsete min hicreti'n-nebeviyyeti.*

Koleksiyon	: İsmihan Sultan
Arşiv numarası	: 00010-002
Varak sayısı	: 94b-108a
Manzumenin başı	: Yâ ilâhî suçumuz çokdur katı Uş getürdük hazretüñe zilleti
Manzumenin sonu	: Hak du'âyile bizi añanlara Rahmet itsün cümle mü'min cânlara

B) Eserin adı	: <i>Nazm-ı risâle-i mersûmât mine't-tecvîd</i>
Yazarı	: ?
Telif tarihi	: XV.-XVI. yüzyıl (?)
Kütüphane	: Milli Kütüphane
Koleksiyon	: Ankara Adnan Ötügen İl Halk Kütüphanesi
Arşiv numarası	: 06 Hk 3640/4
Varak sayısı	: 78b-80b
Manzumenin başı	: Yâ ilâhî suçlarum çokdur katı Uş getürdüm hazretüñe zilleti
Manzumenin sonu	: İki sâd içinde gelür muhteşim Biri nebe'u'l-hasmi nebe'un 'azîm

1.3. Resm-i Mushaf Manzumesi

Telif tarihi tespit edilemeyen manzumelerden olan *Resm-i Mushaf* isimli manzumenin katalog kaydında belirtildiği üzere eser Mollâ İsmâil isimli bir şahsiyet tarafından kaleme alınmıştır. Fakat manzumenin yer aldığı yazma üzerinde yapılan incelemelerde bu isimle ilgili bir kayda tesadüf edilmemiştir. Milli Kütüphane Adana İl Halk Kütüphanesi Koleksiyonu'nda 01 Hk 700/2 arşiv numarasıyla kayıtlı olan manzume, Hanefî fikhî âlimlerinden es-Secâvendî'nin (öl. 596/1200'den sonra) İslâm miras hukukuyla ilgili kaleme aldığı *el-Ferâ'izü's-secâvendîyye* isimli esere Mahmûd b. Ebû Bekir el-Kelâbâzî'nin (öl.700/1300) yazdığı *Dav'ü's-sirâc* unvanlı şerh kitabı²⁶ ile aynı mecmuada yer almaktadır. Şairin “*bâbu...*” şeklindeki başlıklarla ayırdığı on kısa bölümden oluşan eser, kaside nazım şekliyle ve aruzun *fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün* kalıbıyla yazılmış olup 45 beyitten müteşekkildir. Manzumenin katalog bilgileri ile ilk ve son beyitleri aşağıdaki gibidir:

Eserin adı	: <i>Resm-i Mushaf</i>
Yazarı	: Mollâ İsmâil (?)
Telif tarihi	: ?
Kütüphane	: Milli Kütüphane
Koleksiyon	: Adana İl Halk Kütüphanesi
Arşiv numarası	: 01 Hk 700/2
Varak sayısı	: 121b-124b
Manzumenin başı	: Her ki bismillâhı kable'l-hamd ol yâd eyledi Mustafâ medhinde anuñ rûhını şâd eyledi
Manzumenin sonu	: Kankı da'vânuñ(?) soñı kim hamdle olsa hayr olur Hamd küllî pâdişâhuñdur ki ulu mutlakâ

²⁶ Ferhat Koca, “el-Ferâ'izü's-secâvendîyye”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1995), 12/367.

1.4. Resm-i Hatt-ı Kur'âna Dâ'ir Manzûme

Cefâyî mahlaslı bir şair tarafından kaleme alınan ve 1024/1615 yılında istinsah edilen fakat telif tarihi bilinmemekle beraber daha eski bir tarihte telif edildiği düşünülen söz konusu manzume çalışmanın ikinci bölümünde etraflıca ele alınacaktır.

1.5. Zarîfî'nin *Risâletü'l-manzûm Kavâ'idü Kur'âni'r-rüsûm* Adlı Eseri

Resm-i Mushaf konulu manzumelerin en mükemmel örneklerinden olan eser, Zarîfî mahlaslı bir şair tarafından kaleme alınmıştır. Eserde açık bir şekilde belirtilmemiş olsa da söz konusu şairin XVIII. yüzyıl şairlerinden Ömer Zarîfî (öl.1795) olması kuvvetle muhtemeldir. Zira kaynakların ittifakla naklettiği üzere Ömer Zarîfî Efendi, hüsn-i hatla meşgul olmuş ve çok sayıda Kur'an nüshası yazmıştır.²⁷ Aruzun *fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün* kalıbıyla yazılmış ve her beytin kendi arasında kafiyelendiği bentlerden oluşan eser 178 beyittir. Tek nüshası tespit edilen *Risâletü'l-manzûm kavâ'idü Kur'âni'r-rüsûm*'un Belgrad Üniversitesi Kütüphanesi Rso 347 numarada “*Wasıyyet*” ismiyle kayıtlı yazmanın 61a-67b varakları arasında yer alan söz konusu nüshasının ferağ kaydında verilen tarihe göre eser, 7 Receb 1208/8 Şubat 1794 tarihinde tamamlanmıştır.²⁸ *Risâletü'l-manzûm kavâ'idü Kur'âni'r-rüsûm*, iki farklı çalışmaya konu olmuş ve tam metniyle beraber yayınlanmıştır.²⁹ Zarîfî'nin eserini diğer manzumelerden ayıran en önemli yön, müellifin niyetini “*Zümre-i hattâta bunuñ ezberi elzem durur / Anuñ için kim rusûm-ı âyet-i ekrem durur*” şeklinde açıkça vurgulamasıdır. Beyitten de anlaşılacağı üzere müellifin amacı Kur'an hattatlarına rehberlik yapmak ve Kur'an nüshalarının Resm-i Osmânîye uygun şekilde çoğaltılmasını sağlamaktır. Şu ana kadar tespit edilen Resm-i Mushaf konulu manzumeler arasında en geç tarihli manzume konumundaki eserin, baştan sona belirli bir şablon dâhilinde kusursuza yakın düzeyde telif edildiği dikkat çekmektedir. Bu durum eseri kaleme alan Zarîfî'nin şairlik yeteneğiyle ilgili olabileceği gibi bu türdeki metinlerin zaman içerisinde tekâmülünü tamamladığını da göstermektedir. Manzumenin ilk ve son beyitleri aşağıdaki gibidir:

Baş: Hamd-ı bî-had ol Hudâ-yı Rabbü'l-a'lâ 'izzete
Lâyık oldur anca tâ'at ile şükr ü minnete
Son: Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilât
Okuyan tûtî-tabî'at ekl ide kand ü nebât

Mevcut bilgilerimize göre Osmanlı sahasında Resm-i Mushaf konulu beş eser kaleme alınmıştır. Yurt için ve yurt dışı yazma eser kütüphanelerinin detaylı taranması ile bu sayının artması muhtemeldir. Öte yandan eldeki manzumeler, Türk İslam edebiyatında Resm-i Mushaf yahut Resm-i Osmânî isimli bir manzum türden söz edilebilecek yeterliliktedir. Çalışmamızın ikinci bölümünde Resm-i Osmânî manzumeleri arasında sayılan Cefâyî mahlaslı şairin manzumesi etraflıca incelenecektir.

2. Cefâyî'nin *Resm-i Hatt-ı Kur'âna Dâ'ir Manzûme'si*

2.1. Manzumenin Adı ve Telif Tarihi

Manzumenin metin kısmında eser ismiyle ilgili hiçbir ifade yer almamakla beraber eserin eldeki tek nüshasının ilk yaprağında sonradan eklendiği düşünülen fakat yazı şekli ve

²⁷ Turgut Koçoğlu, “Rusçuklu Zarîfî Ömer Baba ve Manzum-Mensur Tasavvuf Terimleri Lügatçesi: İslahât-ı Meşâyih”, *Turkish Studies Türkoloji Araştırmaları Dergisi* VII/3 (2012), 1752; Hüseyin Gönel, “Zarîfî, Şeyh Ömer Efendi”, *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, 2014.

²⁸ Hasan Doğan, “Risâletü'l-manzûm kavâ'idü Kur'âni'r-rüsûm”, *Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü*, 2021.

²⁹ Hasan Doğan, “Zarîfî Efendi ve Hattatlar İçin Yazdığı Manzum Eseri: Risâletü'l-Manzûm Kavâ'idü Kur'âni'r-Rüsûm”, *Littera Turca Journal of Turkish Language and Literature* 4/3 (31 Temmuz 2018), 677-714; Ahmet Tanyıldız, *Mushaf Hattatları Rehberi: Risâletü'l-Manzûm Kavâ'idü Kur'âni'r-Rüsûm - Ömer Zarîfî Efendi* (İstanbul: Dün Bugün Yarın Yayınları, 2021).

mürekkep rengi açısından ana metinle benzerlikler gösteren “*Resm-i hatt-ı Kur'âna dâ'ir manzûme*” [123b]³⁰ kaydı bulunmaktadır. Bu ismin şair tarafından mı yoksa müstensih tarafından mı belirlendiği bilinmemekle beraber manzumenin muhtevasını yansıtmaması açısından eser bu çalışmada söz konusu isimle anılacaktır.

Manzumenin tespit edilemeyen noktalarından biri de telif tarihidir. Zira eserde bu yönde bir ifade yahut telif tarihini yansıtan bir ebced kaydı yer almamaktadır. Bununla beraber manzumenin sonunda yer alan ketebe kaydında; eserin İbrahim b. Muhammed isimli bir şahıs tarafından 10 Şaban 1024 / 4 Eylül 1615 tarihinde İstanbul'da istinsah edildiği belirtilmiştir.³¹ Bu kayıttan hareketle manzumenin en geç XVII. yüzyılın başlarında telif edildiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Fakat dil ve imla özelliklerinden hareketle manzumenin daha eski tarihlerde yazılmış olabileceği kuvvetle muhtemeldir.

2.2. Manzumenin Müellifi

Eserin müellifi, manzumenin son beytinde geçtiği üzere Cefâyî mahlaslı bir şairdir:

Ger me'âyibden *Cefâyî* hastenûñ ahvâli hep

Oldurur ki 'aybını ıslâh idüp ola mesâb [126b]

Bu kayıt dışında eserde şair ile ilgili başka hiçbir bilgi sunulmamıştır. Yukarıda ifade edildiği üzere manzumenin en geç XVII. asrın başlarında telif edildiği bilindiğine göre Cefâyî mahlaslı söz konusu şair, XVII. yüzyılın başlarında yahut önceki yüzyıllarda yaşamış biri olmalıdır. Bu bağlamda tezkireler ve biyografik kaynaklarda yapılan incelemelerde belirtilen tarihlerden önce yaşayan iki şair tespit edilmiştir. Bu şairlerden ilki II. Bayezîd (salt. 1481-1512) devri şairlerinden olan bir şairdir ki hayatı hakkında elimizde yeterli bilgi bulunmamaktadır. Kaynaklarda ilim sahibi bir kimse olduğu belirtilen Cefâyî'nin yeni şairlere yol gösterebilecek tarzda şiirleri olduğu nakledilmekle beraber Hasan Çelebi (öl.1604) onun şiirlerini pek beğenmemektedir. Ne zaman vefat ettiği ve bir eseri olup olmadığı da malumumuz değildir.³² Cefâyî mahlaslı diğer bir şair de Fıstancıoğlu yahut Mestancıoğlu sanıyla tanınan Muslihuddîn Halîfe'dir. 1473 yılında doğduğu tahmin edilen Cefâyî, Filibelidir. Kaynakların nakline göre Cefâyî, özellikle güzel yazı ve hesap işlerinde üstat sayılmaktadır. Muhtelif şahsiyetlere kâtiplik yapan şair, bir müddet saray hocalığı yaptıktan sonra belirli aralıklarla Rumeli şehirlerinde kadı olarak da çalışmıştır. Fakat ömrünün sonlarında içkiye müptela olan Cefâyî, bu nedenle görevinden azledilmiş ve 1543 yılında Filibe'de vefat etmiştir. Âşık Çelebî (öl.1572), Cefâyî'nin çeşitli konularda üstadı olduğunu belirterek onu içki derdinden kurtarmak için hayli uğraştığını fakat başarılı olamadığını nakletmektedir. Eserleri hakkında kaynaklarda bilgi bulunmamaktadır.³³

Çalışmamıza konu olan *Resm-i hatt-ı Kur'âna dâ'ir manzûme*'nin bu iki şairden birine ait olması mümkün görülmele beraber şu aşamada kesin bir hüküm vermek zordur. Fakat yukarıda hayatları hakkında bilgi verilen şairlerden asıl adı Muslihuddîn Halîfe olan Cefâyî'nin söz konusu manzumenin müellifi olması en kuvvetli ihtimaldir. Zira yukarıda da değinildiği ve kaynaklarda ittifakla bildirildiği üzere bahis konusu şair, hat ilmiyle meşgul

³⁰ Bu ve bundan sonraki alıntılarda verilen varak numaralarında *Resm-i hatt-ı Kur'âna dâ'ir manzûme*'nin tespit edilebilen tek nüshası dikkate alınmıştır. İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesinde NEKTY00902 arşiv numarasıyla kayıtlı olan söz konusu nüsha ilerleyen bölümlerde etraflıca değerlendirilecektir.

³¹ “*kad veka 'a'l-ferâgu min-tahrîri hâzâ muhtasari'l-müstetâb 'alâ yedi ez'afi'l-'ibâd ibrahîm bin muhammed min-'aliyyi's-seyyidi fi'l-yevmi'l-cum'ati'l-'âşiri min-şehri şa'bâni'l-mu'azzam li-seneti elf ve erba'a ve işrin [10 Şaban 1024 / 4 Eylül 1615] bi-kostantiniyyeti'l-mahmiyye*” [126b]

³² Tuncay Bülbül, “Cefâyî”, *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, 2014.

³³ Filiz Kılıç, “Cefâyî, Fıstancıoğlu, Muslihuddîn Halife/Mestancıoğlu”, *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, 2013.

olan ve bu sahada üstat kabul edilen bir isimdir. Resm-i Osmânînin hat, özellikle Kur'an hat ve hattatları ile doğrudan ilgisi olduğu bilindiğine göre Filibeli Cefâyî'nin *Resm-i hatt-ı Kur'âna dâ'ir manzûme* isimli manzumenin müellifi olabileceği ihtimal dâhilindedir. Fakat bu fikri şu aşamada yalnızca bir ihtimal olarak görmek gerekmektedir.

2.3. Resm-i Hatt-ı Kur'âna Dâ'ir Manzûme'nin Şekil Özellikleri

2.3.1. Nazım Şekli, Bent ve Beyit Sayısı

Eserin giriş kısmında yer alan Arapça mensur metinde şair esasen manzumenin şekil özelliklerini açıkça ortaya koymaktadır. Söz konusu metinde şair eserin, her bendinde on bir beyit bulunan 11 kıt'adan meydana geldiğini belirtmektedir. Fakat müellifin burada zikrettiği kıt'a kelimesi, nazım şeklinden ziyade şiir parçası olarak algılanmalıdır. Dolayısıyla *Resm-i hatt-ı Kur'âna dâ'ir manzûme* her bir bendi 11 beyit olan 11 bentlik terkiib-i bent nazım şekliyle kaleme alınmıştır. Şu ana kadar yalnızca tek nüshası tespit edilebilen *Resm-i hatt-ı Kur'âna dâ'ir manzûme*'de toplamda 121 beyit bulunmaktadır.

2.3.2. Vezin

Resm-i hatt-ı Kur'âna dâ'ir manzûme, aruzun en çok kullanılan bahirlerinden olan remel bahrinin *fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün* kalıbıyla kaleme alınmıştır. Ulama, imale, med, zihaf gibi birçok aruz tasarruflarının görüldüğü manzumede genel anlamda şairin aruzu başarıyla kullandığı söylenebilir. Fakat daha önce de ifade edildiği üzere bu tür didaktik metinlerde asıl amaç bir şeyler öğretmek olduğundan metinlerin edebî yönden aksaklıklar taşımaları normaldir. Bu bakımdan Cefâyî de manzumesinde aruz tasarruflarından çokça faydalanmıştır. Örneğin aşağıdaki ilk beyitte “*berü*”, “*merd-i*” ve “*diyelüm*” kelimelerinde imale yapmak gerekirken “*kelânullâhdan*” kelimesinde ise heceyi tamamlamak için –*lâh* hecesinden sonra med gerekmektedir. İkinci beyitte ise ilk mısra da yer alan “*mushaf*” ve “*içre*” kelimeleri arasında ulama (vasl) yapmak gerekmektedir. Ayrıca aynı beyitteki “*içre*”, “*gelse*”, “*yine*”, “*lafz-ı*”, “*bunı*” ve “*dahı*” kelimelerinde de imale gerekmektedir:

fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün
Gel berü gel cân ü dilden diñle ey merd-i be-nâm
Diyelüm resm-i Kelânullâhdan birkaç kelâm [123b]

Mushaf içre kanda gelse yine lafz-ı yâ ebet
Höş-mütavvel yazdılar bunı dahı bi'l-ittirâd [124a]

2.3.3. Kafiye:

Resm-i hatt-ı Kur'âna dâ'ir manzûme'de redif kullanılmamıştır. Kafiye konusunda ise manzumede *mürdef* ve *mücerred* kafiye örnekleriyle karşılaşmaktayız. Manzumede söz konusu kafiye tercihlerinin çoğunlukla Arapça ve Farsça kelimeler veya eklerle yapıldığı, yer yer ise Türkçe kelime yahut eklerle kafiyeli beyit örnekleri görülmektedir. Aşağıda her iki kafiye türüne de örnek oluşturacak Arapça, Farsça ve Türkçe kelime ve eklerle kafiyelenmiş tanık beyitler verilmiştir:

Rahmetüñ tâ'ı dahı ender kitâb-ı Zü'l-celâl
Yedi yerde yazılır bil ki hemîşe müstetâl [123b]

Resm-i Mushafdan dahı budur biri ey pür-hüner
Beş mahalde eynemâ ismin ulaşık yazalar [126a]

2.4. Resm-i Hatt-ı Kur'âna Dâ'ir Manzûme'nin Muhteva Özellikleri

Resm-i hatt-ı Kur'âna dâ'ir manzûme'de belirli başlıklarla birbirinden ayrılmış bölümler bulunmamaktadır. Bununla beraber özellikle mesnevi nazım şekliyle yazılmış metinlerde yahut muhtelif formdaki bazı manzumelerde görüldüğü üzere Cefâyî'nin manzumesini belirli bir şablona göre tertip ettiği dikkat çekmektedir. Bu açıdan şairin, geleneğin belirlediği kurallara uyduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Manzumede nispeten farklı olarak değerlendirilebileceğimiz hususlardan biri gelenekte “*hamdele*” ve “*salvele*” olarak nitelenen kısımların mensur olarak verilmesidir. Şöyle ki Cefâyî eserine besmeleyle ilgili Arapça bir beyitle başlayarak Allah'a şükürlerini ve Hz. Peygamber ile ashabına salatüselamlarını nesren dile getirir. Yine söz konusu mensur kısımda Cefâyî, eserinin muhtevası ve formu hakkında da okuyucu ve dinleyicileri bilgilendirir. Burada belirtildiği üzere bu manzum eser, Hz. Osman tarafından çoğaltılan Kur'an imlası hakkındadır. Bu kısımda son olarak manzumesinin on bir kıt'adan oluştuğunu belirten Cefâyî ardından manzum kısma başlar (bk.Ek).

Eserin ilk bendindeki ilk altı beyit konuya giriş niteliğindedir. Burada Hz. Osman tarafından çoğaltılan ve “*İmam mushaf*” olarak nitelenen Kur'an nüshasının imla hususiyetlerinin nazmen aktarılacağı dile getirilir ve açık ve kapalı yazılan tâ'lar, bitişik ve ayrı yazılan kelimeler ile ve sair kuralların işleneceği bildirilir (1-6. beyitler). Ardından sırasıyla *ni'met*, *rahmet*, *sünnet*, *imra'et*, *la'net*, *cennet*, *fitrat*, *bakiyyet*, *kurrat*, *âyât*, *gayâbet*, *ibnet*, *ellât*, *cimâlet*, *yâ ebet*, *merdât*, *heyhât*, *kelimet*, *ma'siyet*, *şecerat* ve *beyyinet* gibi kelimelerin Resm-i Mushafa uygun imlaları ele alınmıştır. Dikkat edilirse bu kelimelerin tamamı tâ ile bitmektedir. Dolayısıyla, her ne kadar eserde bölüm ayrımı söz konusu olmasa da, *Resm-i hatt-ı Kur'âna dâ'ir manzûme*'nin dört bentlik bu ilk bölümünün “*tâ'lar bâbı*” olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Cefâyî, *ni'met* kelimesinin 11 yerde; *rahmet* ve *imra'et* kelimelerinin 7 yerde; *sünnet* ve *kelimet* kelimelerinin 5 yerde; *la'net* ve *ma'siyet* kelimelerinin 2 yerde; *cennet*, *fitrat*, *bakiyyet*, *kurrat*, *âyât*, *gayâbet*, *ibnet*, *ellât*, *cimâlet*, *yâ ebet*, *merdât*, *heyhât*, *şecerat* ve *beyyinet* gibi kelimelerin ise birer yerde uzun tâ ile (ت) yazılması gerektiğini nakleder. Zikredilen bu kelimelerin hangi surelerde geçtiği de manzumelerde özellikle belirtilir. Tâ'lar bölümünün sonunda Cefâyî, bu kelimelerin imlasının esasen gramer kurallarına uymadığını fakat Mushaf-ı Osmânî'da bu şekilde resmedildiğini belirterek bu imlaya bağlılığın gerektiğini vurgular:

Buları Mushaf-ı ‘Osmânda bu resme buluban
Aña göre kodılar kâ’ide-i asl-ı edâ

Şu ki hatt zâbitasına göre yazdı buları
Yañılıb lâ-cerem itdi o kişi anda hatâ

‘Ulemâ mecma’ına çünki muhâlif oldı ol
Dahı techîl-i sahâbe olur olmadı revâ [124b]

Resm-i hatt-ı Kur'âna dâ'ir manzûme'nin yukarıdaki manzumelerin ardından gelen beşinci bendinde ise Resm-i Mushaf ile ilgili çalışmaları bulunan İbn Âmir (öl. 118/736), Kisâî (öl. 189/805), Ebû Amr Osmân b. Saîd el-Dânî (öl. 444/1052) ve İbn Kesîr (öl. 774/1373) gibi âlimler referans gösterilerek Kur'an'daki *vakıf* (*durak*) şekillerinden söz edilir. Dolayısıyla manzumenin bu bölümünü *vakıf bölümü* olarak değerlendirmek mümkündür. Bu bölümde belirtildiği üzere *ni'met*, *rahmet*, *gayâbet*, *cennet* ve *ibnet* kelimelerinde durulacağı zaman kelime sonlarında tâ harfinin hâ olarak okunması (آ-ا) gerekmektedir. Nitekim Ebû Amr, Kisâî ve İbn Kesîr gibi âlimler bu yönde içtihat etmişlerdir.

Manzumenin 6-9. bentlerinde ise Kur'an'da ayrı ve bitişik yazılması gereken bazı kelimeler konu edilmiştir. Bu açıdan *Resm-i hatt-ı Kur'âna dâ'ir manzûme*'nin bu bölümü *kat' ve vasl bâbı* yani *ayrı ve bitişik yazılanlar bölümü* olarak değerlendirilebilir. Bu bölümde sırasıyla *en-lâ, em-men, 'an-men, yevme-hüm, fî-mâ, mâ-li, bi'se-mâ, min-mâ, külle-mâ, enne-mâ* ve *imra'et* gibi ayrı yazılması gereken kelimeler ile; *eynemâ, li-keylâ, ellen, fe'illem, mimme* ve *mimmen* gibi bitişik yazılması gereken kelimeler konu edilmiştir. Burada şair, her bir kelimenin belirtilen imlasının kaç kez ve hangi surelerde geçtiğini de özellikle belirtir.

Resm-i hatt-ı Kur'âna dâ'ir manzûme'nin konunun işlendiği son bölüm olan onuncu bendinde ise elifle ve elifsiz yazılan kelimeler, yâ harfinin bazı istisnai durumları ile vâv harfinin bazı hususiyetleri konu edilmiştir. Bu bağlamda *zû* kelimesinin 7 yerde; *eyyühâ* kelimesinin ise 3 yerde elifsiz yazıldığı belirtilerek *câ'û* ve *bâ'û* gibi kelimelerin de bazı Mushaflarda elifsiz resmedildiği nakledilir. Bu bölümde son olarak ise *İbrâhim* ve *yeşâ'û* gibi kelimelerin istisnai imlaları ile vav harfinin Kur'an'daki yazımına değinilmiştir.

Manzumenin buraya kadar değinilen konunun işlendiği bölümlerinde şair ele aldığı hemen her kelimenin Kur'an'da geçtiği yerleri sure ismi belirterek örneklendirir. Çok nadir de olsa şairin ayetlerden birebir iktibaslar yaptığı da vakidir. Ayrıca burada şunu da belirtmek gerekir ki imlası konu edilen kelimelerin geçtiği sure isimlerinin üst, alt ve bazen de yanına bahis konusu ayetlerin yazıldığı dikkat çekmektedir. Fakat bu durumun müellifin tercihi mi yoksa eseri mecmuaya kaydeden müstensih yahut derleyicinin tercihi mi olduğu malumumuz değildir.

Manzumenin bitiş bölümü olan son bendinde Cefâyî, eserini tamamlamayı nasip ettiği için Allah'a şükreder ve eserinin Allah'ın rahmetini kazanmaya vesile olması temennisinde bulunur. Son olarak ise eserde bulunabilecek kusurların hoş görülmesini dileyen şair manzumesini tamamlar.

Cefâyî'nin çalışmamıza konu olan manzumesini içerik yönünden değerlendirdiğimiz bu kısımda şaire kaynaklık eden literatüre de değinmek gerekmektedir. Öncelikle belirtmek gerekir ki çalışmamızın çeşitli bölümlerinde ifade edildiği üzere Resm-i Mushaf manzumeleri muhtevaları esasen bazı tecvit metinlerinde de konu edilmiştir. Dolayısıyla Resm-i Mushaf manzumelerinin tecvit metinleriyle nispeten benzerlik gösterdiğini belirtmek gerekir. Fakat bu manzumeleri tecvit metinlerinden ayıran temel nokta şairlerin niyetleridir. Daha açık bir ifade ile Resm-i Mushaf manzumelerinin kaleme alınma nedenleri ile manzum tecvitlerin yazılma nedenleri bu iki türü birbirinden ayırmaktadır. Şöyle ki çalışmamızda Resm-i Mushaf manzumeleri olarak nitelenen metinlerin hemen tamamında hattat/kâtip vurgusu öne çıkmakta ve yaz-, resmet- gibi eylemlerden söz edilmektedir. Bu ifadeler, bahis konusu manzumelerin daha ziyade Kur'an hattatları için kaleme alındığını düşündürmektedir. Nitekim çalışmamızın ilk bölümünde tanıttığımız *Risâletü'l-Manzûm Kavâ'idü Kur'âni'r-Rüsûm* adlı eserde şair niyetini;

Zümre-i hattâta bunuñ ezberi elzem durur

Anuñ için kim rüsûm-ı âyet-i ekrem durur

mısralarıyla açıkça ortaya koyarak eserini hattatlar için kaleme aldığını özellikle belirtir.³⁴ Çalışmamıza konu olan manzumenin giriş kısmında da Cefâyî, eserini imla üzerine tesis ettiğini ve ilgililerin, bazı kelimeleri şiirde nakledildiği şekilde yazmaları gerektiğini vurgular:

Nazm ile resmin beyân eyleyelüm anuñ saña

Şol bize nakl eyledüğü gibi inâs-ı 'izâm

Hall olınsun vüs'-ı tâkatçe olursa 'avn-i hak

³⁴ Doğan, "Zarîfî Efendi ve Hattatlar İçin Yazdığı Manzum Eseri: Risâletü'l-Manzûm Kavâ'idü Kur'âni'r-Rüsûm", 681.

Hatt kıyâsına muhâlif resm olunan her makâm

Kankı tâ' kûtâh yazılır kankı yazılır dırâz
Kanda vasl ile yazarlar nirde olur inkisâm

Hem dahı sâyir kavânîn ki dimişdür ezkiyâ
Diyelüm bir bir idüb perverdîgâra i'tisâm (b.3-6)

Cefâyî, eserde hattat ifadesini açıkça kullanmasa da şiirde sözü edilen hedef kitlenin hattatlar olması kuvvetle muhtemeldir. Öte yandan başta çalışmamıza konu olan manzume olmak üzere Resm-i Mushaf konulu manzumelerin, manzum tecvit metinleriyle ortak yönlerine de değinmek gerekir. Manzum tecvit metinlerinde temel olarak harflerin mahreç ve sıfatları, medler (tâbi'î, muttasıl, munfasıl, 'ârız, lâzım ve lîn), zamir, kalkale, tenvîn, sâkin nûn, ihfâ, idgam (me'al-ğunne, bilâ-ğunne, misleyn, mütekârib ve metecâniseyn), iklâb, izhâr (kameriye, şemsiye), zî ve râ harflerinin hâlleri, tefhîm, teshîl, lafzatullah, imâle, sekte, **vakîf**, vasıl hemzesi, secâvendî harfleri, istiâze ve besmele, tilâvet secdesi, **tâ-i te'nîs**, **kat' ve vasl hâlleri**, tekbîr ve surelerin tertibi gibi konular ele alınmaktadır.³⁵

Tecvit metinlerinde yer alan bu başlıklardan koyu yazılan konuların aynı zamanda Resm-i Mushaf manzumelerinin de muhtevasını oluşturduğu göze çarpmaktadır. Türkçe kaleme alınmış manzum tecvitlerin yanı sıra Resm-i Mushaf konulu manzumelerin de manzum tecvit litetarünün Arapçadaki meşhur örneklerinden Şâtibî'nin *Şâtibiyye* olarak da bilinen *Hürzü'l-Emânî ve Vechü't-Tehânî* adlı eseri ile Cezerî'nin *Mukaddime ve Tayyibetü'n-Neşr fi'l-Kirââtî'l-'Aşr* isimli eserlerinden esinlenilerek kaleme alındığı aşikârdır. Zira özellikle Cezerî'nin *Mukaddime* isimli manzum eseri Osmanlı coğrafyasında çok rağbet görmüş Türkçeye nazmen ve nesren çok sayıda tercüme yapılmıştır. *Mukaddime* ile çalışmamıza konu olan manzume karşılaştırıldığında bu etkinin izlerini görmekteyiz. Nitekim Cezerî'nin bahis konusu eserinde yer alan *maktû' ve mevsûl* ile *te'nîs hâ'ları/açık ve kapalı tâ'lar* başlıklı bölümlerin bu çalışmanın odağındaki manzumede de ele alındığı dikkat çekmektedir.³⁶

Diğer taraftan hem manzum tecvitlerin hem de bu çalışmanın odağındaki Resm-i Mushaf manzumelerinin muhteva açısından Mushaf imlası edebiyatı içerisine dâhil edilen mensur metinlerle de büyük oranda benzerlik gösterdiği dikkat çekmektedir. Zira sözü edilen eserlerde Resm-i Osmânî olarak adlandırılan imla hususiyetleri şu başlıklar altında değerlendirilmiştir: **Hazîf**, **ziyâde**, **hemze**, **bedel (ibdâl)**, **fasıl ve vasıl**.³⁷ Bu başlıklardan hazîf, ziyâde, fasıl ve vasıl Resm-i Mushaf manzumelerinin de muhtevasını oluşturmaktadır. Nitekim Kur'an imlasıyla ilgili literatürde okuma esnasında telaffuz edildiği hâlde imlası bulunmayan harfler/kelimeler "hazîf"; imlada yer almasına rağmen telaffuz edilmeyen harfler/kelimeler ise "ziyâde" başlığı altında değerlendirilmiştir. Ayrıca ayrı yazılması gereken harf ve edatlar "fasıl", bitişik yazılması gereken harf ve edatlar ise literatürde "vasıl" başlıkları altında incelenmiştir. Dolayısıyla Mushaf imlası literatüründe fasıl ve vasıl olarak yer alan hususiyetler gerek manzum tecvitlerde gerekse Resm-i Mushaf manzumelerinde "*maktû' ve mevsûl*" gibi başlıklarla konu edilmiştir. Bahis konusu manzumelerde elif, vâv ve yâ harfleri-

³⁵ Akkaya, *Türk Edebiyatında Manzum Tecvit Metinleri*, 312-315.

³⁶ Osman Bostan, "Mukaddimetü'l-Cezerî'nin Muhtevası ve Metodu", *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 54 (2023), 207-208.

³⁷ Maşalı, *Kur'an'ın Metin Yapısı*, 140; Akcan, *Mushaf İmlasının İrfanî Yorumu Merrakuşî Örneği*, 767. Mushaf imlasıyla ilgili literatürde "hemze" başlığı altında hemze harfinin imla özellikleri değerlendirilirken "bedel (ibdâl)" bölümünde ise harflerin değişimi ve bir harfin yerine başka bir harfin kullanılması konu edilmiştir (Akcan, *Mushaf İmlasının İrfanî Yorumu Merrakuşî Örneği*, 767-768; Maşalı, *Kur'an'ın Metin Yapısı*, 140).

nin imlasıyla ilgili hususiyetler de esasen Kur'an imlası literatüründe hazif ve ziyâde olarak adlandırılan kavramların inceleme alanına girmektedir. Ayrıca Kur'an imlasıyla ilgili eserlerde konu edilen hususlardan biri de dişilik tâ'sının (te'nîs) imlasıdır. Nitekim Kur'an'da geçen *rahmet* (رحمة-رحمت), *ni'met* (نعمة-نعمت), *sünnet* (سنة-سنّة), *imra'et* (إمراة-إمرات), *kelimet* (كلمة-كلمات), *la'net* (لعنة-لعنت), ve *ma'siyet* (معصية-معصيت) gibi kelimelerin kimi yerlerde açık tâ ile (ت) bazı yerlerde ise kapalı tâ ile (ة) resmedildiği görülmektedir. Söz konusu bu imla hususiyetlerinin de manzum tecvitler ile Resm-i Mushaf manzumelerinde yer edindiği dikkat çeker. Çalışmamıza konu olan manzume de bu bakımdan gelenekle benzer özelliktedir. Nitekim manzumede sırasıyla *dişilik tâ'sının yazımı*, *vakıf*, *fasıl*, *vasıl*, *elif*, *vâv* ve *yâ harflerinin imlası* gibi hususlar konu edilmiştir. Tüm bu verilerden hareketle başta bu araştırmanın odağındaki Cefâyî'nin manzumesi olmak üzere Resm-i Mushaf konulu manzumelerin Kur'an imlasını konu alan eserler ile tecvit metinleri içerisinde doğup geliştiğini söylemek mümkündür. Dolayısıyla genelde Resm-i Mushaf konulu manzumeleri özelde ise Cefâyî'nin *Resm-i hatt-ı Kur'âna dâ'ir manzûme*'sini, Kur'an imlasıyla ilgili bir eserler olarak görmenin yanı sıra esasen tecvidin imla ile ilgili konularını ele alan metinler olarak değerlendirmek daha doğru olacaktır.

Sonuç

Şiir dilinin eğitimde sağladığı olanakları ve ezber gerektiren meselelerde getirdiği kolaylığı farkına varan İslâm âlimleri bazı dinî meseleleri nazma çekerek şiiri, bazı konuların öğretilmesinde bir araç olarak kullanmışlardır. Bu gayretin neticesinde de tefsir, siyer, hadis, akait, fıkıh, tecvit, ilmihâl, hac, namaz vb. gibi birçok konu ve alanla ilgili sayısızca manzum metin kaleme alınmış ve hemen her bir alanla ilgili geniş bir literatür oluşmuştur. Bu çalışmanın konusunu teşkil eden Resm-i Mushaf manzumelerini de yukarıda sözü edilen çabaya matuf eserler olarak değerlendirmek mümkündür. Resm-i Mushaf yahut Resm-i Osmânî, Kur'an'ın Hz. Osman tarafından istinsah ettirilen nüshalarını konu eden bir ilim dalıdır. Bu konudaki mensur örneklerde olduğu gibi ilk manzum örnekler de Arapça kaleme alınmıştır. Sözü edilen bu eserler zaman içerisinde Türkçeye mensur veya manzum olarak tercüme edilmiş ve Osmanlı Türkçesinde belirli bir külliyat oluşturmuştur. Yazma eser kütüphanelerinde yapılan taramalar neticesinde Resm-i Mushaf konulu manzum olarak kaleme alınmış beş müstakil eser tespit edilmiştir. Bu eserlerden Cefâyî'nin *Resm-i hatt-ı Kur'âna dâ'ir manzûme*'si ile Zarîfî'nin *Risâletü'l-manzûm kavâ'idü Kur'âni'r-rüsûm* adlı eseri müellifi bilinen manzumelerdir. *Resm-i Mushaf* isimli manzume de katalog kaydında Mollâ İsmâil isimli bir müellife atfedilmekle beraber eserin hiçbir yerinde bu isimle ilgili bir ibareye rastlanmamıştır. *Manzûme fî resmi mushafi'l-Osmânî* ile *Manzûme der-beyân-ı 'alâ rusûmi'l-Kur'ân el-hurûf el-kavâ'id ve'l-erkân* isimli eserler de Resm-i Mushaf konulu müellifi bilinmeyen manzumelerdir. Resm-i Mushaf konulu bu eserlerden iki tanesi daha önce çeşitli çalışmalara konu olmuşken diğer manzumeler ise ilk kez bir çalışmaya konu olmuş ve tespit edilebilen nüshaları etraflıca tanıtılar araştırmacılara sunulmuştur. Ayrıca eldeki veriler Türk İslâm edebiyatı çerçevesinde değerlendirilen manzum türlerin yeniden tasnifini gerekli kılmaktadır. Şu aşamada tespit edilen beş eser, Resm-i Mushaf konulu manzumeleri ayrı bir tür olarak değerlendirmek için yeterli olmasa da yurt için ve yurt dışı kütüphanelerinin taranmasıyla bu sayının artacağı ve belirtilen konuda yazılan manzumelerin ayrı bir tür oluşturabilecek sayı ve niteliğe ulaşabileceği kuvvetli bir ihtimaldir.

Kur'an'ın Hz. Osman zamanında tertip edilen nüshalarına uygun olarak çoğaltılmasını amaç edinen Resm-i Mushaf ilmi başlarda tecvit ilminin bir parçası olarak görülmüş olmalı ki söz konusu husustaki ilk manzumelere manzum tecvitlerin içerisinde bir bölüm olarak rastlamaktayız. Esasen dinî türlerin birçoğunda benzer bir durum söz konusudur. Nitekim manzum ilmihâl türü, zamanla şurûtu's-salât ve menâsik-i hac gibi türleri doğurmuştur. Resm-i Mushaf

manzumeleri de ilk olarak manzum tecvitlerin içerisinde bölüm olarak yer almışken asırlar içerisinde tekâmülünü tamamlamış, Cefâyî ve Zarîfî tarafından XVII. ve XVIII. yüzyıllarda kaleme alınmış metinlerle en olgun örneklerine kavuşmuştur. Çalışmanın ikinci bölümünde ele alınan ve bu sahanın en olgun örneklerinden olan Cefâyî'nin *Resm-i hatt-ı Kur'âna dâ'ir manzûme*'si en geç XVII. asrın başlarında istinsah edilen fakat telif tarihinin daha önce olduğu tahmin edilen 121 beyitlik bir eserdir. Aruzun *fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün* kalıbıyla kaleme alınan manzume, her bir bendi 11 beyitten oluşan 11 bentlik bir terkiib-i benttir. *Resm-i hatt-ı Kur'âna dâ'ir manzûme*'de literatürdeki diğer örneklerde görüldüğü üzere *açık ve kapalı yazılan tâ'lar*, *bitişik ve ayrı yazılan kelimeler* ile imlaları istisnai olan bazı kelime ve harfler konu edilmiştir. Çalışmada son olarak ise Cefâyî'nin söz konusu manzumesinin transkripsiyonlu metni verilmiştir. Bu neşirle Resm-i Mushaf konulu Arapça ve Türkçe kaleme alınmış manzum metinlerin karşılaştırılmalı olarak incelenmesine kapı aralanmıştır.

Kaynakça

- Akaslan, Yaşar. *Kirâat İlminde Didaktik Şiirler*. Ankara: İlahiyât Yayınları, 2019.
- Akaslan, Yaşar. “Resmü’l-Mushaf Literatürü Açısından Kâsım b. Firruh eş-Şâtîbî’nin ‘Akiletü Etrâbi’l-Kasâid fî Esne’l-Mekâsîd’i”. *Trabzon İlahiyat Dergisi* 10/1 (2023), 255-277. <https://doi.org/10.33718/tid.1232794>
- Akcan, Resul. *Mushaf İmlasının İrfanî Yorumu Merraküşî Örneği*. Ankara: İlahiyât Yayınları, 2022.
- Akçay, Ali İhsan. “Manzum Şurû’l-s-Salâtlar/Salât-nâmeler”. *Türk-İslam Edebiyatı El Kitabı*. ed. Ali Yılmaz. 277-282. Ankara: Grafiker Yayınları, 2. baskı., 2014.
- Akçay, Ali İhsan. *Türk Edebiyatında Manzûm Akâidnâmeler: İnceleme Metin*. Bursa: Uludağ Üniversitesi, Doktora Tezi, 2011.
- Akkaya, Murat. *Türk Edebiyatında Manzum Tecvit Metinleri*. Kırıkkale: Kırıkkale Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2020.
- Akyüz, Abdullah. *Osmanlı Kirâat Âlimleri*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2016.
- Bostan, Osman. “Mukaddimetü’l-Cezerî’nin Muhtevası ve Metodu”. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 54 (2023), 185-212. <https://doi.org/10.17120/omuifd.1274261>
- Bülbül, Tuncay. “Cefâyî”. *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, 2014. <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/cefayi>
- Cefâyî. *Resm-i Hatt-ı Kur’âna Dâ’ir Manzûme*. İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, NEKTY00902, 123b-126b.
- Doğan, Hasan. “Risâletü’l-Manzûm Kavâ’idü Kur’âni’r-Rüsûm”. *Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü*, 2021. <https://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/risaletu-l-manzum-kava-idu-kur-ani-r-rusum>
- Doğan, Hasan. “Zarîfi Efendi ve Hattatlar İçin Yazdığı Manzum Eseri: Risâletü’l-Manzûm Kavâ’idü Kur’âni’r-Rüsûm”. *Littera Turca Journal of Turkish Language and Literature* 4/3 (31 Temmuz 2018), 677-714. <https://doi.org/10.20322/littera.435887>
- Fütûhî, Seyyid Mehmed ‘Abdülfettâh b. Ahmed ed-Divrigî (?). *Terceme-i Cezerî*. Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Revan Köşkü Bölümü, 111.
- Fütûhî, Seyyid Mehmed ‘Abdülfettâh b. Ahmed ed-Divrigî (?). *Terceme-i Şurûtu’s-Salât*. Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Revan Köşkü Bölümü, 111.
- Gönel, Hüseyin. “Zarîfi, Şeyh Ömer Efendi”. *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, 2014. <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/zarifi-seyh-omer-efendi>
- Güler, Mehmet. *Türk Edebiyatında Manzum Ferâiz-nâmeler*. Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi, Doktora Tezi, 2015.
- Hacımısıroğlu, Mücella. “Mushaf İmlası Edebiyatında İstidrak Olgusu İbnu’l-Kâdî el-Miknâsî (öl. 1082/1672) ve Beyânü’l-Hilâf Örneği”. *Hitit İlahiyat Dergisi* 23/1 (2024), 280-299. <https://doi.org/10.14395/hid.1418607>
- Karataş, Ahmet. “Türk-İslâm Edebiyatında Menâsik-ı Hac Manzumeleri ve Kâbe”. *Din ve Hayat: İstanbul Müftülüğü Dergisi* 3 (2007), 30-32.
- Kılıç, Filiz. “Cefâyî, Fıstancıoğlu, Muslihuddîn Halife/Mestancıoğlu”. *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, 2013. <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/cefayi-fistancioglu-muslihuddin>
- Koca, Ferhat. “el-Ferâ’izü’s-secâvendiyî”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 12/367-368. İstanbul: TDV Yayınları, 1995.
- Koçoğlu, Turgut. “Rusçuklu Zarîfi Ömer Baba ve Manzum-Mensur Tasavvuf Terimleri Lügatçesi: İslahât-ı Meşâyih”. *Turkish Studies Türkoloji Araştırmaları Dergisi* VII/3 (2012), 1751-1776. <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.3566>
- Maşalı, Mehmet Emin. *Kur’an’ın Metin Yapısı*. Ankara: Otto, 2015.

- [Meçhul]. *Kat' ve Vasl*. Kastamonu Yazma Eser Kütüphanesi, Kastamonu Yazma Eser Kütüphanesi 3021/03.
- [Meçhul]. *Manzûme der-Beyân-ı 'alâ Rusûmi'l-Kur'ân el-Hurûf el-Kavâ'id ve'l-Erkân*. Süleymaniye Kütüphanesi İsmihan Sultan Koleksiyonu, 00010-002.
- [Meçhul]. *Manzûme fî Hakki'l-Maktû' ve'l-Mevsûl*. Çorum Hasan Paşa Kütüphanesi, 3687/11.
- [Meçhul]. *Manzûme fî Resmi Mushafî Osmân*. Bursa İnebey Kütüphanesi Ulucami Koleksiyonu, 225/6.
- [Meçhul]. *Manzûme fî'l-Kırâ'at*. Çorum Hasan Paşa Kütüphanesi, 3686/5.
- [Meçhul]. *Nazm-ı Risâle-i Mersûmât mine't-Tecvîd*. Milli Kütüphane Ankara Adnan Ötügen İl Halk Kütüphanesi Koleksiyonu, 06 Hk 3640/4.
- [Meçhul]. *Risâle fî Beyâni'l-Vasl ve'l-Kat'*. Çorum Hasan Paşa Kütüphanesi 220/2.
- Molla İsmail (?). *Resm-i Mushaf*. Milli Kütüphane Adana İl Halk Kütüphanesi Koleksiyonu, 01 Hk 700/2.
- Öğmüş, Harun. "Resm-i Mushaf Bağlamında Kur'an ve Kıraat Ayrımı (Harekenin Tekâmülüne Kadarki Süreç Çerçevesinde Bir Değerlendirme)". *Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 39/39 (2015), 9-28.
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/neuifd/issue/19720/210795>
- Öz, Selahattin. "İbnü'l-Cezerî'nin Mukaddime'sinin Mehmet Emin Tokâdî'ye Ait Manzum Tercümesi ve Değerlendirilmesi". *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 14/27 (2015), 147-181. <https://doi.org/10.14395/huifd.55811>
- Pakdil, Ramazan. *Ta'lim Tecvid ve Kıraat*. İstanbul: M.Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfi Yayınları, 3. baskı., 2014.
- Seyis, Erdal. *Türk İslam Edebiyatında Manzum İlmihaller ve Manzume-ı Ceceli İbrahim Efendi*. ; İstanbul: Marmara Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2015.
- Tanyıldız, Ahmet. *Mushaf Hattatları Rehberi: Risâletü'l-Manzûm Kavâ'idü Kur'âni'r-Rusûm - Ömer Zarîfî Efendi*. İstanbul: Dün Bugün Yarın Yayınları, 2021.
- Yazar, Sadık. *Anadolu Sahası Klasik Türk Edebiyatında Tercüme ve Şerh Geleneği*. ; İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Doktora Tezi, 2011.
- Yıldız, Enes. "Resâ'nın Tuhfetü'l-Ebrâr Adlı Manzum Tecvidi". *International Journal of Filologia* 7 (2022), 130-151. <https://doi.org/10.51540/ijof.1085410>
- Yıldız, Enes - Uçar, Abdullah. "Resm-i Osmânî'nin Manzum Bir Örneği: Kat' ve Vasl Konulu Mesnevi". *Bilimname* 50 (01 Kasım 2023), 201-231.
<https://doi.org/10.28949/bilimname.1297228>
- Yılmaz, Hüseyin. *Türk Edebiyatında Manzum Menâsik-i Hac Tercümeleri ve Amîkî'nin Fütûhu'l-Harameyn Tercümesi (Metin İnceleme ve Çeviri Yazısı)*. İstanbul: Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Yılmaz, Oğuz. "Tevîd Eğitim-Öğretiminde Manzûm Eser Yazma Geleneğine Bir Örnek: Şeyhî'nin Nazmu'l-Ehemm'i (Tenkitli Metin)". *Tasavvur / Tekirdağ İlahiyat Dergisi* 5/2 (2019), 1051-1116. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tasavvur/issue/51337/641599>

Ek: *Resm-i Hatt-ı Kur'âna Dâ'ir Manzûme'nin Metni*:³⁸

[123b]

Resm-i Hatt-ı Kur'âna Dâ'ir Manzûme

Bismillâhirrahmânirrahîm

Ve minke'l-'avni ve'l-lutfi yâ Kerîm

el-Hamdü li-veliyihî ve's-salâtü 'alâ nebiyyihî Muhammedin ve âlihî ve sahibihî fe-hâzihî risâletün nazmiyyetün lisâni hattî'l-kur'âni 'alâ mâ-rasemehû 'Osmân bin 'Affân radiyallâhü 'anhü bi-hasebi mâ-revâhü ashâbü'n-nakli min erbâbi nefsi'l-'akli ve tuvîyet 'alâ ihdâ 'aşarate kıt'aten küllü kıt'atin minhâ ihdâ 'aşaraten bihâ

I

[fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün]

1. Gel berü gel cân ü dilden diñle ey merd-i be-nâm
Diyelüm resm-i kelâmullâhdan birkaç kelâm
2. Şol emîrû'l-mü'minîn 'Osmân-ı Zi'n-nûreyn ki ol
Nüsha-i Kur'ânı yazup eyledi bize imâm
3. Nazm ile resmin beyân eyleyelüm anuñ saña
Şol bize nakl eylediği gibi inâs-ı 'izâm
4. Hall olınsun vüs'-ı tâkatçe olursa 'avn-i hak
Hatt kıyâsına muhâlif resm olunan her makâm
5. Kankı tâ' kûtâh yazılır kankı yazılır dırâz
Kanda vasl ile yazarlar nirde olur inkısâm
6. Hem dahı sâyir kavânîn ki dimişdür ezkiyâ
Diyelüm bir bir idüb perverdigâra i'tisâm
7. Evvelâ bilgil ki on bir yerde tâ'-ı ni'meti
İştîdâd ile yazarlar mushaf içinde müdâm
8. Biri evvelki elif-lâmda olur ikincisi
Âl-i 'İmrânda dimişlerdür eyâ hayru'l-enâm³⁹
9. Mâ'ide âyetleri içindedür üçüncisi
Râbi' u hâmis hem İbrâhîmde olur ey hümâm⁴⁰
10. Sâdis ü sâbi' işit kanda olur sâmin dahı
Sûre-i Nahl içredür dirler bunuñ için [tamâm]⁴¹

³⁸ Manzumenin Latin alfabesine aktarımında metinde okunamayan yerler üç nokta (...) ile gösterilmiştir. Okunuşunda şüphe görülen kelime ve mısraların yanına parantez içinde soru işareti (?) konmuştur. Metin tamiri yapılan yerlerde eklenen kelimeler köşeli parantez [] ile verilmiştir. Yazılış şekli konu edilen kelimeler italik yazılmıştır. Her bir beyitte işaret edilen âyetlerin Kur'an-ı Kerim'deki yerleri dipnotlarda sure isimleri belirtilerek âyet numaralarıyla birlikte verilmiştir. Sure ve âyet bilgilerinden sonra ise manzumede imlası anlatılan kelimelerin Arapça imlaları –meselenin anlaşılması adına– parantez içerisinde belirtilmiştir. Çalışmanın dipnotlarını şişirmemek amacıyla ilgili âyetlerin Arapça ibareleri ile Türkçe meallerine yer verilmemiştir.

³⁹ el-Bakara 2/231; Âl-i İmrân 3/103 (نعمت)

⁴⁰ el-Mâide 5/11; İbrâhîm 14/28; İbrâhîm 14/34 (نعمت)

⁴¹ en-Nahl 16/72; en-Nahl 16/83; en-Nahl 16/114 (نعمت)

11. Tâsi'î Lokmâdadur onuncısı Fâtırdadur
On birinci sûre-i Tûrda gelür ey nîk-nâm⁴²

II

12. *Rahmetüñ* tâ'ı dahı ender kitâb-ı Zü'l-celâl
Yedi yerde yazılır bil ki hemîşe müstetâl
13. Evveli ol Elif-lâmda olur ikincisi
Sûre-i A'râfdadur dimişler erbâb-ı kemâl⁴³
14. Oldı üçüncisi Hûdda râbi'î Meryemededür
Rûmdadur beşincisi bilgil anuñ ey hoş-[cemâl]⁴⁴
15. Sûre-i Zuhrufdadur altıncı vü yedincisi
Pes bularda vir midâda imtidâd-ı bî-melâl(?)⁴⁵
16. *Sünnetüñ* tâ'ı dahı beş yerde yazılır dırâz
Oldı evvelkisi anuñ ey birâder Enfâl⁴⁶

[124a]

17. Sâniî Fâtırda durur hem sâlis ü râbi'î dahı
Hâmisi Mü'minde olur mü'min ol itme cidâl⁴⁷
18. *İmra'et* tâ'ın dahı kıl yedi mevzi'de tavîl
Âl-i 'İmrândur anuñ evvelkisi yâ hayr-ı âl⁴⁸
19. İşid imdi kandadur ikinci vü üçüncisi
Oldı bunlar sûre-i Yûsufda ey yûsuf-cemâl⁴⁹
20. Râbi'î anuñ Kasasda oldı vü Tahrîmde
Hâmis ü sâdis ile sâbi'î eyâ ferhunde-fâl⁵⁰
21. *La'netüñ* tâ'ın dahı kıl iki mevzi'de dırâz
Âl-i 'İmrân ile Nûrda çekme hergiz infî'âl⁵¹
22. Vâkî'a gününde cennet ola erzânî saña
Vâkî'ada *cennetüñ* tâ'ın dahı eyle mutâl⁵²

III

23. Birkaç elfâzuñ dahı tâ'ına ashâb-ı midâd
Virdiler mushaf içinde ey birâder imtidâd

⁴² Lokmân 31/31; et-Tûr 52/29; Fâtır 35/3 (نعمت)

⁴³ el-Bakara 2/218; el-A'râf 7/56 (رحمت)

⁴⁴ Hûd 11/73; er-Rûm 30/50 (رحمت)

⁴⁵ el-Zuhruf 43/32; el-Zuhruf 43/32 (رحمت)

⁴⁶ el-Enfâl 8/38 (سنت)

⁴⁷ Fâtır 35/43; el-Mü'min 40/85 (سنت)

⁴⁸ Âl-i İmrân 3/35 (امرات)

⁴⁹ Yûsuf 12/30; Yûsuf 12/51 (امرات)

⁵⁰ el-Kasas 28/9; et-Tahrîm 66/10; et-Tahrîm 66/11 (امرات)

⁵¹ Âl-i İmrân 3/61; Nûr 24/7 (لعنت)

⁵² Vâkıa 56/89 (جنت)

24. Biri *fitrat* Rûmda biri *bakiyyet* Hûdda
Hem Kasasda *kurrat* oldu biri ya hayru'l-‘ibâd⁵³
25. Birisi *âyâtdur* ki evvel-i Yûsufdadur
Biri bunda şol *gayâbet*lerdür ey yûsuf-likâ^{54*}
26. Âyet-i min rabbihî ki ‘Ankebûtda yazasın
Bunu da yazgıl uzun yazsañ dahı bi’l-igtirâd⁵⁵
27. Kıl [şol] Tahrîmde mutavvel *ibnefîde* ey ‘azîz
Yazduguñ demde eger ki ister olursuñ sedâd⁵⁶
28. Yazasın *ellâte* ve’l-‘uzzâ gerü(?) ve’n-Necmde
Tûl ile yazgıl bunu böyledür hem lât u sâd(?)
29. Şol *cimâlet* ki gelüpdür sûre-i ve’l-Mürselât
Tâ’mı bunuñ dahı uzat eyâ ehl-i reşâd⁵⁷
30. Hem dahı kangı mahalde vâki‘ olsa *ism-i zât*
Tutdı hat ehli uzatmak birle tâ’m i‘tiyâd
31. Mushaf içre kanda gelse yine lafz-ı *yâ ebet*
Hoş-mutavvel yazdılar bunu dahı bi’l-ittirâd
32. Böyledür *merdât* ü *heyhâtun* dahı hem tâları
Ya’nî cümle yerde uzun yazdılar ey hoş-nihâd
33. Cem’-i te’nîs tâ’ı birle âhir-i mâzîdekin
Her kim olsa uzadır bunları yâ seyyidü’l-ciyâd

[124b]

IV

34. Yine bir dahı işit gör ki kelâm-ı ‘ulemâ
Nice olmuş *kelimetde* ne dimişdür fuzalâ
35. Didiler kelime-i sâbıkanuñ bu kelime⁵⁸
Nice mevzi‘de gerekdür ki mutavvel yazıla
36. Biri En‘âmda olur hem dahı A‘râfda biri
Olur üçüncisi Yûnusda eyâ ehl-i nühâ⁵⁹
37. Yine dördüncisi bu sûre-i mezkûrdadur
Velî vardur didiler bunda hilâf-ı üdebâ⁶⁰
38. Dahı beşincisi Mü‘minde gelür bunda da lîk
Didiler geldi hilâf-ı ‘ulemâ-i ‘uzamâ⁶¹

⁵³ er-Rûm 30/30; (فطرت) Hûd 11/86; (بقيت) el-Kasas 28/9 (قرت)

⁵⁴ Yûsuf 12/1; (آيات) Yûsuf 12/10; Yûsuf 12/15 (غيبات)

* Bu beyit, bendin kafîye düzenine uymamaktadır.

⁵⁵ el-Ankebût 29/50 (آيت)

⁵⁶ et-Tahrîm 66/12 (ايننت)

⁵⁷ el-Mürselât 77/33 (جمالنت)

⁵⁸ Yazmada bu misradaki “didiler” kelimesinden sonra “ki” bağlacı yazılmıştır fakat vezin gereği okunmamıştır.

⁵⁹ el-En‘âm 6/115; el-A‘râf 7/137; Yûnus 10/33 (كلمت)

⁶⁰ Yûnus 10/96 (كلمت)

⁶¹ el-Mü‘min 40/6 (كلمت)

39. Şol iki *ma'siyeti* kad semi'allâhda dahı
Yazar olsañ yaz uzun anları ey merd-i hudâ⁶²
40. *Semerat* ki yakın olur âhir-i Fussilete
Şecerat gibi Duhânda uzat anı da şehâ⁶³
41. Dahı kıl *beyyineti* sûre-i Fâtırda dırâz
Sebe'üñ 'arafté(?) gibi sen eyâ kân-ı sehâ⁶⁴
42. Buları Mushaf-ı 'Osmanda bu resme buluban
Aña göre kodılar kâ'ide-i ehl-i edâ
43. Şu ki hatt zâbitasına göre yazdı buları
Yañılıp lâ-cerem itdi o kişi anda hatâ
44. 'Ulemâ mecma'ına çünki muhâlif oldı ol
Dahı techîl-i sahâbe olur olmadı revâ

V

45. Gel berü açup cân kulagın kılğıl istimâ'
Yine tut ashâb-ı ma'nî sözlerinden intifâ'
46. Ger bu zikr olan esâmî üzre kat' itseñ nefes
Gör ne dimiş ma'nî meydânında şol kavî(?) şücâ'
47. Küllü te'nîs hâ'ı ki resm itdi 'Osmân tâ' ile
Hem dahı oldı selefden anuñ üzre ictimâ'
48. Ni'met ü rahmet gıyâbet cennet ü ibnet gibi
Bular emsâli dahı ki geçdi bir yerdür rikâ'
49. Bu hurûf üzre Ebû 'Amr u Kisâ'î turıcak
Tâ yerine hâ ile eylerler idi iktitâ'
50. Hem dahı dirler budur İbn-i Kesîr için kıyâs
Ya'nî budur anlaruñ kavlınden itmez imtinâ'
51. Birisinden bularuñ zîrâ ki sorıldı biri
Harf-i hâ ile gerekdür didi ol merd-i mutâ'

[125a]

52. Lât u heyhât ve dahı mirdât u zâtta turıcak
Yine eylerler Kisâ'î hâ ile hoş-ıhtizâ'
53. Tâ'ı heyhât üzre vakf itse bulardan ger biri
Bu dahı bunda Kisâ'îye iderdi ittibâ'
54. Okudı İbn-i Kesîr ü İbn-i 'Âmir hâ ile
Kanda gelse tâ' it Kur'ânda vakt-i inkitâ'
55. Bu mevâzi' de kamu vakf eylediler tâ' ile
Mushafuñ resmine göre bâkî kurra bî-nizâ'

VI

⁶² el-Mücâdele 58/8; el-Mücâdele 58/9 (معصیت)

⁶³ ed-Duhân 44/43; el-Fussilet 41/47 (ثمرت)

⁶⁴ el-Fâtır 35/40 (بیئت)

56. Yine diñle bu sözi diñle cândan ey cân-ı cihân
Eyleyelüm fasl u vaslından dahı resmüñ beyân
57. Bil ki *en-lâ* harfini on yerde maktû‘ yazdılar
Bâkî yerde didiler mevsûl olur ey nev-civân
58. Evveli ikincisi A‘râfdadır üçüncisi
Şol Berâ‘et sûresinde didiler ey ‘âlî-şân⁶⁵
59. Hem anuñ dördüncisi Hûd sûresindedür dahı
Yine beşincisi de bunda olupdur hem-çünân⁶⁶
60. Sâdisi Hac sûresinde sâbi‘i Yâsîndedür
Mevzi‘-i sâmin olupdur bu mevâzi‘den Duhân⁶⁷
61. Tokuzuncı Mümtehinde bundadır onuncısı
Enbiyâda biri ammâ muhtelifdür bu mekân⁶⁸
62. Dört yerde fasl ile yazıldı hem *em-men* dahı
Evveli anuñ Nisâda oldı ey mahbûb-ı cân⁶⁹
63. Sâni Tevbe sûresinde sâlisi Sâffâtdadır
Fussilet Hâmîmdedür dördüncisi bilgil ‘ayân⁷⁰
64. Buncılayın yazılır hem kat‘ ile ‘an-men dahı
Nûr ile ve’n-Necmde Kur’ân içinde bî-gümân⁷¹
65. Yevme-hüm lafzı dahı dirler [ki] munkatı‘ yazılır
Sûre-i Mü‘min ile ve’z-Zâriyât içre hemân⁷²
66. Hem dahı resm olunur Mushafda harf-i haysü mâ
Kat‘-ı birle kanda gelse ey birâder her zamân

VII

67. Gel berü gel diñle yine cân ile ey pâk-dîn
Nice olurmuş dahı gör hatt-ı Kur’ân-ı mübîn
68. Yazdılar *fî-mâ* ide on bir mahalde kat‘ ile
İşit imdi ideyin bir bir anuñ yerlü yerin

[125b]

69. Birisin dimişler evvelki Elif-lâmda olur
Mâ‘ide âyetleri içindedür dirler birin⁷³
70. Hem üçüncisi dahı ol sûre-i En‘âmdadır
Yine dördüncisi de bunda olupdur hem-çünân⁷⁴
71. Hâmisi de Enbiyâda oldı vü altıncısı

⁶⁵ el-A‘râf 78/105; el-A‘râf 78/169; et-Tevbe 9/118 (أن لا)

⁶⁶ Hûd 11/14; Hûd 11/26 (أن لا)

⁶⁷ el-Hac 22/26; Yâsîn 36/60; ed-Duhân 44/19 (أن لا)

⁶⁸ el-Mümtehine 60/12; el-Enbiyâ 21/87 (أن لا)

⁶⁹ en-Nisâ 4/109 (أم من)

⁷⁰ et-Tevbe 9/109; es-Sâffât 37/11; Fussilet 41/40 (أم من)

⁷¹ en-Nûr 24/43; en-Necm 53/29 (عن من)

⁷² el-Mü‘min 40/16; ez-Zâriyât 51/13 (يوم هم)

⁷³ el-Bakara 2/240; el-Mâide 5/48 (في ما)

⁷⁴ el-En‘âm 6/145; el-En‘âm 6/165 (في ما)

- Sûre-i Nûrda olur didi ahâlî-i yakîn⁷⁵
72. Yukaru Tâ-sîndedür yedincisi ey pür-hüner
Sûre-i Rûmda gelür dîrler dahı hem sâminin⁷⁶
73. Tokuzuncı hem Zümerde yine bunda 'âşiri
On birinci Vâkı'ada geldi ey zühre-cebîn⁷⁷
74. Cümlesinde zikr olunan yerlerüñ vardır hilâf
İttifâk tâ-sînde geldi didi ba'zı sâkilîn(?)⁷⁸
75. Lafza-i mâ-li dahı Mushafdan ey kân-ı safâ(?)
Kat'ı birle resm olunur dört mevzi'de hemîn
76. Birisin dimiş Nisâdadur ricâl-i ezkiyâ
Sûre-i Kehf içredür biri eyâ yâr-ı emîn⁷⁹
77. Sûre-i Furkândadır üçüncisi anuñ şehâ
Hem ma'Âric sûresinde oldı dîrler yakîn⁸⁰

VIII

78. *Bi'se-mâ* lafzın dahı işit eyâ kân-ı kerem
Altı mevzi'de mukatta' yazdı erbâb-ı kalem
79. Evveli ol altının ol Elif-lâmda olur
Sânîsi de Mâ'ide içinde olur ey muhterem⁸¹
80. Sâlis ü râbi' dahı geldi yine bu sûrededür
Hâmisin dahı didiler yine bunda oldu hem⁸²
81. Sâdisi evvel Elif-lâmda ikinci lafz olur
İhtilâf nakl eyledi bu harfde ammâ ümem⁸³
82. Üç mahalde kat'ı birle yazılır *min-mâ* dahı
Evveli anuñ Nisâ içindedür ey gonce-fem⁸⁴
83. Sâniî Rûmda sâlisi evvel İzâ-câda olur
Lâkin âhirkin hilâfı didiler yâ ibn-i gam⁸⁵
84. *Külle-mâ* lafzın dahı yazdı e'imme ey ahî
Mushaf içre dört yerde kat' ile ...
85. Evveli anuñ Nisâda sâniîsi A'râfdadur
Hem üçüncü Mü'minûnda olur ey ehl-i 'izam⁸⁶
86. Sûre-i Mülk içredür dördüncüsü ahî bunuñ

⁷⁵ el-Enbiyâ 21/102; en-Nûr 24/14 (في ما)

⁷⁶ eş-Şuarâ 26/146; er-Rûm 30/28 (في ما)

⁷⁷ ez-Zümer 39/3; ez-Zümer 39/46 (في ما)

⁷⁸ eş-Şuarâ 26/146 (في ما)

⁷⁹ en-Nisâ 4/157; el-Kehf 18/49 (مال)

⁸⁰ el-Furkân 25/7; el-Meâric 70/36 (مال)

⁸¹ el-Bakara 2/102; el-Mâide 5/62 (بنس ما)

⁸² el-Mâide 5/63; el-Mâide 5/79; el-Mâide 5/80 (بنس ما)

⁸³ Âl-i İmrân 3/187 (بنس ما)

⁸⁴ en-Nisâ 4/25 (من ما)

⁸⁵ er-Rûm 30/28; el-Münâfikûn 63/10 (من ما)

⁸⁶ en-Nisâ 4/91; el-A'râf 7/38; el-Mü'minûn 23/44 (كل ما)

Bularuñ mecmû'sında ihtilâf vardur ni'am⁸⁷

[126a]

87. *Enne-mâ* harfîn dahı Mushafda ey ehl-i hîred
Dirler üç mevzi'de olur kat'ı birle mürtesem
88. Evveli Hac sûresinde sânişi Lokmândadur
Sâlisinde bundadur didi hem ashab-ı rakam⁸⁸

IX

89. Resm-i Mushafdan dahı budur biri ey pür-hüner
Beş mahalde *eynemâ* ismin ulaşık yazalar
90. Birisi evvel Elif-lâmnda gelür ikincisi
Sûre-i Nahl içre oldı dimiş erbâb-ı nazar⁸⁹
91. Hem üçüncisi Nisâda geldi vü dördüncisi
Yukaru Tâ-sîndedür dirler eyâ hayru'l-beşer⁹⁰
92. Sûre-i Ahzâbdadur dirler beşincisi anuñ
Üç ahîrde ihtilâf nakl eylemişler ulular⁹¹
93. Dört mevzi'de *li-keylâ* lafzı dahı ey ahî
Buncılayın vasl ile yazılmak oldı mu'teber
94. Âl-i 'İmrân sûresindedür anuñ evvelkisi
Hem ikincisin dahı Hac sûresinde didiler⁹²
95. Sâlis Ahzâb sûresinüñ harf-i sânişi olur
Râbi'i geldi Hadîd içre didi ehl-i haber⁹³
96. İki yerde harf-i *ellen* dahı mevsûl yazılır
Sûre-i Kehf ü Kıyâmetde olur dirler bular⁹⁴
97. Lafza-i *fe'lem* yazılır vasl ile Hûdda hemîn
Bâkî yerde kat' ile yazıldı ey sâhib-nazar⁹⁵
98. *Mimme* vü *mimmen* dahı her yerde ulaşık olur
Lafza-i illâ gibi kur'ân içinde ser-be-ser
99. İki mevzi'de Kasas içinde vardur *imra'et*
Bunu da sen vasl ile yazgıl eyâ nûr-ı basar⁹⁶

X

100. Ey birâder yine bir dahı işit ki lafz-ı zû
Yedi mevzi'de elifsiz yazılır Mushâfda bu
101. Evveli Yûsufda vü ikincisi Mü'mindedür

⁸⁷ el-Mülk 67/8 (كلّ ما)

⁸⁸ el-Hac 22/62; Lokmân 31/27; Lokmân 31/30 (أنّ ما)

⁸⁹ el-Bakara 2/115; en-Nahl 16/76 (أيّنا)

⁹⁰ en-Nisâ 4/78; eş-Şuarâ 26/92 (أيّنا)

⁹¹ el-Ahzâb 33/61 (أيّنا)

⁹² Âl-i İmrân 3/153; el-Hac 2/5 (لكيلا)

⁹³ el-Ahzâb 33/50; el-Hadîd 57/23 (لكيلا)

⁹⁴ el-Kehf 18/48; el-Kıyâmet 75/3 (ألّن)

⁹⁵ Hûd 11/1 (ألّن)

⁹⁶ el-Kasas 28/9 (أمّرات)

- Didiler kim Fussilet Hâ-mîm dedür anuñ üçü⁹⁷
102. Hem dahı bu yedi yerden sâdis oldı Cum'ada
Sâbi'i anuñ bir vechle oldı ey hurşîd-rû⁹⁸
103. Ba'zı etrâf-ı mesâhifde yazarlar görmüşüz
Lafz-ı *câ'û* birle *bâ'û* bî-elif olur deyü

[126b]

104. Üç mahalde yaz elifsiz *eyyühâ* lafzın dahı
Zuhruf u Rahmân u Nürda dâ'imâ ey nîk-hû⁹⁹
105. Yazsañ evveli Elif-lâmda ger *ibrâhim*de sen
Hâ ile mîm ortasında harf-i yâ yazmağı ko¹⁰⁰
106. Hem *yeşâ'û* lafzını kehf içre şöyle gör ü yaz
Kim elif var şîn ile yâ ortasında yazılı¹⁰¹
107. Nâkıs-ı vâvîlerûñ müstakbeli *yecû* gibi
Cem'i mâzî-veş eliflü yazılır Mushâfda o
108. Ekser elfâzı dahı şol vâv olandan âharı
Bî-kıyâs anda yazarlarmış elifler ey ulu
109. Hem dahı bunun gibi asla muhâlif yazalar
Vâki' olurmuş mesâhifde görürüz tobtolu
110. Anlaruñ şânında lâkin bulmadum bir yerde nass
Ol sebebden dimedüm bir yer saña ey bahtlu

XI

111. Va'de olunan gibi sadrında vakt-i müstetâb
İrdi uş pâyânına elhamdülillâh bu kitâb
112. Cem' u nazmından garaz budur ki şâyed eyleye
İctinâb-ı mîve-i şâh-ı senâ-yı müstecâb
113. Pâdişâh-ı Lâ-yezâlûñ aña olsun rahmeti
Ger hatâsın bulsa bunuñ itmeye baña 'itâb
114. Hâme-i 'afvı uzadup uz ide az guyûbını (?)
Az emek birle bula tâ fazl-ı hakdan çün sevâb
115. N'ola bir insânda olsa habt u nisyân ne 'aceb
Ki hatâdan hâlî olmaz ulu eger şeyh u şâb
116. Kılı biñ yaran müdakkikler kitâbın gör ki hiç
Var mı biri ki yog ola anda dahl ü hitâb(?)
117. Çog olur bu ki hüner aluvirirdüm(?) diyeyin
'Ayb-ı 'ayn-ı 'ârızını 'arz ider açup nikâb

⁹⁷ el-Kasas 28/79; el-Mü'min 40/15; el-Mü'min 40/61; Fussilet 41/43 (ذو)

⁹⁸ el-Cuma 62/4 (ذو)

⁹⁹ ez-Zuhruf 43/49; er-Rahmân 55/31; en-Nür 24/31 (أيه)

¹⁰⁰ Normal imlası "ibrâhim إبراهيم" şeklinde olan kelime Bakara Sûresi'nde 15 kez geçmekte olup yâ'sız yani "إبراهيم" şeklinde resmedilmiştir (bk. el-Bakara 2/124; 125; 126; 127; 130; 132; 133; 135; 136; 140; 258; 260)

¹⁰¹ el-Kehf 18/24

118. Pes hüner oldur ki kişi her neye kılsa nazar
Bir kemâlin bulup anı kıla çeşmine mesâb
119. Kuzkunuñ endâmı cümle ger siyehdür ser-be-ser
Gözlerinden ağı gözler gözlü ez-bî-irtiyâb
120. Bir olur gör ki kabâyih sâbir iken il kamu
Didi ‘îsâ hoş-düşü var imiş ol mürde-rikâb(?)
121. Ger me‘âyibden *Cefâyî* hastenüñ ahvâli hep
Oldurur ki ‘aybını ıslâh idüp ola mesâb

Kad veka‘a‘l-ferâgu min-tahrîri hâzâ muhtasari‘l-müstetâb ‘alâ yedi ez‘afi‘l-‘ibâd İbrâhîm bin Muhammed min-‘aliyyi‘s-seyyidî fi‘l-yevmi‘l-cum‘ati‘l-‘âşiri min-şehri şa‘bâni‘l-mu‘azzam li-seneti elf ve erba‘a ve ‘iştirîn [10 Şaban 1024 / 4 Eylül 1615] bi-Kostantiniyyeti‘l-mahmiyye.

Etik Beyan / Ethical Statement

Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur / It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.

Yazar(lar) / Author(s)

Hasan DOĞAN

Finansman / Funding

Yazar bu araştırmayı desteklemek için herhangi bir dış fon almadığını kabul eder / The author acknowledges that received not external funding support of this research.

Çıkar Çatışması / Competing Interests

Yazar, çıkar çatışması olmadığını beyan ederler / The author declares that he have no competing interests.